

Blijven kinderen pesten en gepest worden?

*Een longitudinaal onderzoek naar de stabiliteit van pestgedrag en
slachtofferschap onder jonge adolescenten*

Marjolein Kolstein

Vakgroep Sociologie
Rijksuniversiteit Groningen

Begeleider: Drs. J.K. Dijkstra
Referent: Dr. R. Veenstra

Juli 2006

Voorwoord

Het onderwerp van mijn scriptie is dichterbij gekomen toen ik voor mijn afstuderen in aanraking kwam met TRAILS (TRacking Adolescents' Individual Lives Survey), een longitudinaal onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen. Tijdens een inleidend college over het onderzoek TRAILS werd mijn interesse gewekt. Wat mij voornamelijk opviel en bij is gebleven is de omvang en de duur van het project. Dit maakt TRAILS voor mij een heel interessant en leerzaam onderzoek. Ook onderscheidt TRAILS zich van andere onderzoeken doordat er informatie aanwezig is vanuit de gehele omgeving van de kinderen, te weten klasgenoten, ouders en leerkrachten. Tot slot wilde ik graag zien hoe een grootschalig onderzoek als TRAILS in de dagelijkse praktijk werkt. Op deze hectische dagelijkse praktijk heb ik een blik mogen werpen tijdens mijn stage bij TRAILS.

Via TRAILS kwam ik tot mijn onderwerp, het onderzoeken van de stabiliteit van pestgedrag. Ik zie pesten als een concreet en actueel onderwerp. Dit waren voor mij twee belangrijke eisen aan een onderwerp voor mijn scriptie. Ook is pesten een onderwerp dat vrijwel iedereen aanspreekt, vanuit eigen ervaring dan wel vanuit ervaring uit de omgeving. In de media maar ook binnen scholen wordt er regelmatig aandacht besteed aan pesten en het voorkomen hiervan. Mede door de opkomst van internet, chatten en msn'en verandert het pesten en de vormen van pesten. Het onderzoeken van de stabiliteit van pesten vind ik interessant omdat hiermee gekeken kan worden naar de ontwikkeling en de gevolgen van pesten.

Voor het tot stand komen van deze scriptie ben ik dank verschuldigd aan mensen in mijn omgeving die direct of indirect hun bijdrage hebben geleverd. Allereerst wil ik Jan Kornelis Dijkstra bedanken voor zijn begeleiding, inzet en de vele momenten waarop hij beschikbaar was om mij verder te helpen. En natuurlijk voor het vele lezen en uitpluizen van deze scriptie. Ik wil Rene Veenstra bedanken voor zijn aanvullende opmerkingen en het meedenken. Ook wil ik de medewerkers van TRAILS bedanken voor mijn stage. Het was een drukke periode bij TRAILS maar juist daarom leerzaam om mee te maken.

Ik heb de periode van het schrijven van deze scriptie als hectisch ervaren. Het was niet altijd makkelijk om een balans te vinden tussen afstuderen, werken en een sociaal leven. Ik wil dan ook mijn vrienden bedanken voor hun begrip, op momenten dat ik het druk had en geen tijd had. Tot slot wil ik Mark bedanken voor zijn steun en luisterend oor op alle momenten dat ik dat nodig had.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
1 Inleiding	5
1.1 Maatschappelijk belang.....	5
1.2 Onderzoeksvragen	5
1.3 Wetenschappelijk belang.....	5
1.4 Onderzoeksopzet	6
1.5 Hoofdstukindeling	6
2 Literatuur	7
2.1 Pesten algemeen	7
2.1.1 Vormen van pesten.....	7
2.2 Beschrijving van de verschillende rollen	7
2.3 Stabiliteit van pesten en gepest worden	9
2.4 Welke factoren zorgen ervoor dat kinderen gaan pesten of gepest worden?	9
2.4.1 Misvattingen over pesten.....	10
2.4.2 Oorzaken voor pesten en gepest worden.....	10
2.5 Waardoor veranderen kinderen in het pesten?	12
2.5.1 ‘Leuk’ en ‘niet leuk’ gevonden worden	12
2.5.2 ‘Nare’ gebeurtenissen.....	13
2.6 Samenvatting	14
3 Methoden.....	15
3.1 TRAILS	15
3.2 Steekproefselectie.....	15
3.3 Gebruikte informanten	16
3.4 Subsample	17
3.5 Analyses	17
3.6 Meetinstrumenten.....	18
3.7 Samenvatting	20
4 Resultaten	21
4.1 Stabiliteit van pesten	21
4.2 Welke factoren zorgen ervoor dat kinderen gaan pesten?.....	24
4.2.1 Oorzaken voor pesten en gepest worden tijdens de basisschool.....	24
4.2.2 Oorzaken voor pesten en gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs.....	25
4.3 Waardoor veranderen kinderen van rol in het pesten?	30
4.4 Samenvatting	34
5 Conclusies en discussie	36
5.1 Stabiliteit van pesten	36
5.2 Welke factoren zorgen ervoor dat kinderen gaan pesten?.....	37
5.3 Waardoor veranderen kinderen van rol in het pesten?	38
5.4 Aanbevelingen en kenmerken onderzoek.....	39
Literatuurlijst.....	41
Bijlagen	44
Samenvatting	57

1 Inleiding

1.1 Maatschappelijk belang

Pesten is een in alle landen en culturen bekend verschijnsel. Er is veel onderzoek gedaan naar de gevolgen van pesten en gepest worden (Espelage & Swearer, 2003). Er is aangetoond dat kinderen die gepest worden later vaak te maken krijgen met depressies, een laag zelfvertrouwen en moeite om relaties te onderhouden (Sourander, Helstea, Helenius & Piha, 2000). Ook blijken pesters vaker in aanraking te komen met criminaliteit en verslavingen. Pesten, op het moment zelf maar ook later in iemand zijn leven, kan leiden tot een verhoogd gebruik van de gezondheidszorg (Juvonen & Graham, 2001; Pelligrini, 2002; Sourander et al., 2000). Uit een onderzoek van Fekkes (2005) blijkt dat gepeste kinderen een grotere kans lopen om psychosomatische en psychosociale klachten te ontwikkelen. Er wordt, gezien deze gevolgen, veel aandacht besteed aan het voorkomen van en omgaan met pesten (Fekkes, 2005; Olweus, 2003; Smith, Schneider, Smith & Ananiadou, 2004).

1.2 Onderzoeksvragen

Dit onderzoek geeft antwoord op een drietal vragen. Voor de beantwoording hiervan is gebruik gemaakt van een indeling in vier verschillende rollen bij het pesten. Kinderen zijn ingedeeld als pester, pester/slachtoffer, slachtoffer of onbetrokkene. De eerste onderzoeksvraag onderzoekt de stabiliteit van pesten en gepest worden. Er wordt gekeken of de rol die kinderen tijdens de bovenbouw van de basisschool innemen stabiel blijft bij de meting in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Blijven bijvoorbeeld de pesters pesten of worden ze slachtoffer? Behoren de slachtoffers twee jaar later tot de onbetrokken groep of gaan ze pesten? Ten tweede wordt onderzocht welke factoren bijdragen aan het pesten of gepest worden. Tot slot wordt gekeken naar de levensgebeurtenissen en omstandigheden waardoor kinderen mogelijk veranderen van een bepaalde positie in het pesten, zodat een verklaring gegeven kan worden voor een verandering in de eerder genoemde stabiliteit. Door het beantwoorden van deze onderzoeksvragen wordt een combinatie gemaakt van longitudinale onderzoeken naar de stabiliteit van pesten en onderzoeken naar de omstandigheden waaronder kinderen pesten of gepest worden.

1.3 Wetenschappelijk belang

In dit longitudinale onderzoek is enerzijds gekeken naar de stabiliteit en naar de oorzaken van pesten en gepest worden en anderzijds naar de gebeurtenissen welke van invloed zijn op veranderingen in pesten. Het wetenschappelijke belang van het onderzoek ligt op drie terreinen. Ten eerste zijn onderzoeken naar pesten zelden longitudinaal. Dit onderzoek maakt gebruik van gegevens van het grootschalige en langlopende onderzoek TRAILS. Hierdoor is gekeken naar het verloop en de stabiliteit van pestgedrag. Dit is in slechts enkele onderzoeken gedaan (Boulton & Smith, 1994; Griffin & Gross, 2004; Pelligrini, 2002; Sourander et al., 2000). Ten tweede is er weinig bekend over de condities of gebeurtenissen waaronder veranderingen in het pesten plaats kunnen vinden. Ten derde is het bijzonder dat gebruik is gemaakt van informatie van verschillende bronnen uit de omgeving van de kinderen zoals ouders, leerkrachten en klasgenoten. Veel studies maken gebruik van slechts één enkele informant. De verschillende bronnen in dit onderzoek vergroten de betrouwbaarheid en geven een zo volledig mogelijk beeld van de kinderen. Door de combinatie van longitudinale gegevens en de diverse informanten kunnen tevens de gevolgen van verschillende levensgebeurtenissen op pesten worden onderzocht.

1.4 Onderzoeksopzet

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van het grootschalige TRAILS onderzoek. TRAILS staat voor 'TRacking Adolescents' Individual Lives Survey'. TRAILS is een in 2001 gestart onderzoek naar ongeveer 2200 kinderen in Noord-Nederland. De kinderen worden twee jaarlijks onderzocht en gevolgd van hun 10de tot hun 25ste levensjaar. De algemene doelstelling van het onderzoek is om het verloop van de geestelijke, sociale en lichamelijke ontwikkeling van de kinderen in kaart te brengen. De ontwikkeling van de kinderen op de verschillende terreinen wordt beschreven en waar mogelijk verklaart. De eerste meting van TRAILS heeft plaatsgevonden in de bovenbouw van de basisschool en de tweede meting in de onderbouw van het voortgezet onderwijs (zie www.trails.nl voor verdere informatie). Voor dit onderzoek maak ik gebruik van de gegevens uit deze eerste twee metingen.

1.5 Hoofdstukindeling

Het tweede hoofdstuk geeft een overzicht van de onderzoeken welke zijn uitgevoerd op het gebied van pesten. Aansluitend beschrijf ik wat de verwachte uitkomsten van de onderzoeksvragen zijn. In het derde hoofdstuk ga ik in op de methoden waarmee de gegevens binnen TRAILS zijn verzameld en bespreek ik de analyses welke voor dit onderzoek zijn gebruikt. Vervolgens zal ik in het vierde hoofdstuk de resultaten welke uit de analyses naar voren zijn gekomen weergeven. Tot slot worden in het laatste hoofdstuk aan de hand van de resultaten en de bevindingen vanuit de literatuur, conclusies getrokken. Tevens wordt een aantal discussiepunten naar voren gebracht en aanbevelingen gedaan voor toekomstig onderzoek op het gebied van pesten.

2 Literatuur

Allereerst wordt in paragraaf 2.1 een algemeen gedeelte met bevindingen uit verschillende onderzoeken over pesten besproken. Vervolgens richt ik me op de onderzoeken op het gebied van de stabiliteit van de verschillende rollen in paragraaf 2.2, gevolgd door de bespreking van de verschillende oorzaken welke pesten en gepest worden voorspellen in paragraaf 2.3. Aansluitend bespreek ik onderzoeken over de veranderingen van rol in het pesten in paragraaf 2.4. Tot slot volgt in paragraaf 2.5 een samenvatting.

2.1 Pesten algemeen

In bestaand onderzoek worden veel verschillende definities gegeven van pesten en gepest worden. Er wordt vaak gebruik gemaakt van de definitie van pesten welke is gegeven door Olweus, (1991, p. 413): “a person is being bullied when he or she is exposed, repeatedly and over time, to negative actions on the part of one or more other persons”. In aansluiting op deze definitie zal gekeken worden welke vormen van pesten voorkomen en wat de verschillen hierin zijn voor jongens en meisjes.

2.1.1 Vormen van pesten

Er worden verschillende vormen van pesten onderscheiden. Ook hiervoor worden regelmatig de typering van Olweus overgenomen. Bij een directe vorm van pesten is er sprake van een open, zichtbare aanval op een ander. Uitschelden, schelden en beschuldigen zijn voorbeelden van directe (verbale) agressie (Olweus, 1993). Er is sprake van indirect pesten wanneer iemand bijvoorbeeld wordt buitengesloten van een groep op een niet zichtbare duidelijke manier. Wanneer relaties en vriendschappen worden gemanipuleerd met het doel iemand emotioneel te kwetsen is er sprake van een relationele manier van pesten, dit kan zowel direct als indirect zijn (Griffin & Gross, 2004; Veenstra et al., 2005).

Verschillende onderzoeken tonen aan dat er duidelijke verschillen tussen jongens en meisjes zijn in pesten (Boulton & Smith, 1994; Camodeca et al., 2002; Pelligrini & Long, 2002; Salmivalli et al., 1998). Voor meisjes gaat pesten meer om de omgang binnen sociale relaties. Meisjes stellen zich vaker op als buitenstaander of als verdediger van het slachtoffer. Ze pesten meer op een indirecte manier en gebruiken meer relationele agressie (Olweus, 1986). Jongens stellen zich vaak op als assistent of aanmoediger van de pester (Salmivalli et al., 1998). Ze gebruiken agressie om in hun sociale contacten een bepaalde orde of hiërarchie te bereiken (Salmivalli et al., 1996). Voor jongens is pesten een vorm van macht en een manier om anderen te domineren. Ze gebruiken meer psychische agressie en pesten vaker op een directe manier, bijvoorbeeld door te schoppen, dreigen, schelden, anderen uit te sluiten of te negeren (Veenstra et al., 2005).

2.2 Beschrijving van de verschillende rollen

Er wordt in dit onderzoek uitgegaan van vier verschillende rollen, te weten de rol van pester, slachtoffer, pester/slachtoffer en tot slot de rol van onbetrokkene. Hieronder wordt een korte beschrijving gegeven van deze verschillende rollen.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat 10% tot 15% van de kinderen als pester wordt gezien (Boulton & Smith, 1994; Hanish & Guerra, 2004; Salmivalli et al., 1996). De pesters zijn over het algemeen weinig geliefd bij hun klasgenoten, maar ze zijn meestal wel nadrukkelijk aanwezig. Ze onderscheiden zich van de slachtoffers en de onbetrokkenen door hun agressieve gedrag. Ook komen de pesters vaak uit lagere sociale milieus. Ze zijn minder geïsoleerd dan de niet betrokkenen en de slachtoffers. Hoewel ze weinig geliefd blijken, zijn ze wel degelijk geïntegreerd en maken ze deel uit van de bestaande sociale netwerken binnen een klas (Veenstra et al., 2005).

Tot slot zijn jongens vaker pesters dan meisjes (Camodeca et al., 2002; Hanish & Guerra, 2004; Boulton & Smith, 1994; Pelligrini & Bartini, 2000; Pelligrini & Long, 2002; Salmivelli et al., 1996; Sourander et al., 2000; Veenstra et al., 2005).

Ongeveer 7,5% tot 15% van de kinderen worden gepest (Boulton & Smith, 1994; Hanish & Guerra, 2004; Salmivelli et al., 1996). Deze kinderen zijn niet populair bij de rest van de klasgenoten en ze hebben weinig vrienden (Salmivelli et al., 1996). Ze hebben een lage status in de groep. Ze worden vaak afgewezen door hun klasgenoten (Salmivelli et al., 1996). De slachtoffers zijn in de klas een geïsoleerde groep (Veenstra et al., 2005). De meeste onderzoekers vonden dat meisjes vaker worden gepest dan jongens (Hanish & Guerra, 2004; Veenstra et al., 2005), sommigen vonden dat juist jongens meer worden gepest (Boulton & Smith, 1994).

Ongeveer 4,5% tot 10% van de kinderen pest zelf en wordt gelijktijdig gepest (Boulton & Smith, 1994; Hanish & Guerra, 2004; Olweus, 1993). Deze kinderen worden ook wel de 'agressieve' slachtoffers genoemd (Hanish & Guerra, 2004). Ze zijn niet geliefd bij hun klasgenoten. In hun reactie zijn ze vaak emotioneel, agressief en impulsief. Ook verliezen ze snel hun geduld in de omgang met anderen (Pelligrini, 2002; Veenstra et al., 2005). Ze worden verworpen door de klas en reageren zich voortdurend af op klasgenoten. Deze groep blijkt vaak betrekkelijk klein te zijn, maar loopt wel het grootste risico op emotionele-, gedrags- en sociale problemen. Er is vaak sprake van een opeenstapeling van kwetsbaarheden wat zich kan uiten in allerlei gedragsproblemen (Veenstra et al., 2005). Jongens behoren vaker dan meisjes tot deze groep (Camodeca et al., 2002; Hanish & Guerra, 2004; Boulton & Smith, 1994; Pelligrini & Bartini, 2000; Pelligrini & Long, 2002; Salmivelli et al., 1996; Sourander et al., 2000; Veenstra et al., 2005).

Het grootste gedeelte van de kinderen behoort tot de groep onbetrokkenen, ongeveer 50% tot 75% (Boulton & Smith, 1994; Veenstra et al., 2005). Het blijkt dat deze groep het meest geliefd en populair is bij klasgenoten in vergelijking met de andere groepen (Veenstra et al., 2005). Ook zijn ze het meest coöperatief (Camodeca et al., 2002). Het grootste gedeelte van deze groep bestaat uit meisjes (Boulton & Smith, 1994).

De gegeven percentages bij de verschillende rollen tonen regelmatig behoorlijke verschillen. Een mogelijke verklaring is dat er verschillende criteria gehanteerd zijn voor de invulling van de verschillende rollen.

In verschillende onderzoeken is gekeken naar de stabiliteit van pestgedrag. Er is gekeken of pesten na verloop van tijd toe- of afneemt (Camodeca et al., 2002; Hanish & Guerra, 2004). Veel minder is er gekeken naar de veranderingen en stabiliteit van de verschillende rollen. Is eens een pester altijd een pester of worden de pesters later zelf gepest? Er is aangegeven dat er vraag is naar meer onderzoek specifiek gericht op de stabiliteit van de rollen van pester, slachtoffer, pester / slachtoffer en onbetrokkene (Boulton & Smith, 1994; Griffin & Gross, 2004; Pelligrini, 2002). Om in deze lacune te voorzien is de eerste onderzoeksvraag geformuleerd.

De eerste onderzoeksvraag luidt: in hoeverre is er sprake van stabiliteit van bepaalde rollen bij pestgedrag?

2.3 Stabiliteit van pesten en gepest worden

In deze paragraaf bespreek ik bevindingen welke voortkomen uit de tot zover verrichtte onderzoeken naar stabiliteit. Allereerst bespreek ik algemene bevindingen uit de onderzoeken over de stabiliteit, vervolgens richt ik mij op de verschillen in stabiliteit bij jongens en meisjes.

Het blijkt dat kinderen naarmate ze ouder worden over het algemeen minder pesten en minder gepest worden. Deze afname kan mogelijk verklaard worden doordat kinderen naarmate ze ouder worden, vaardigheden leren om het pesten tegen te gaan of te negeren (Pelligrini, 2002; Pelligrini & Long, 2002). Hiernaast blijkt uit verschillende onderzoeken dat kinderen vaak slachtoffer van pesten blijven of zelf blijven pesten.

Wanneer kinderen stoppen met pesten of niet meer gepest worden raken ze vaak geheel onbetrokken bij het pesten (Hanish & Guerra, 2004; Pelligrini & Bartini, 2000; Pelligrini & Long, 2002). Verschillende onderzoekers hebben gekeken welke rol het meest stabiel was. Sommige onderzoekers vonden dat de slachtoffers het meest stabiel waren (Hanish & Guerra, 2004; Sourander et al., 2000), terwijl anderen aangaven dat de pesters het meest stabiel waren in hun gedrag (Boulton & Smith, 1994; Camodeca et al., 2002; Kochenderfer-Ladd, 2003; Salimivelli et al., 1998). Camodeca et al. (2002) vonden dat de groep pesters/slachtoffers het meest stabiel is. Hiernaast komen de meeste onderzoekers tot de conclusie dat de stabiliteit van de verschillende rollen bij jongens groter is dan bij meisjes (Boulton & Smith, 1994; Camodeca et al., 2002; Kochenderfer-Ladd 2003; Salimivelli et al., 1998; Sourander et al., 2000). Doordat meisjes zich in verschillende sociale relaties verschillend opstellen switchen ze mogelijk vaker naar ander gedrag (Salmivalli et al., 1998).

Uit bovenstaande blijkt dat er in bestaand onderzoek voornamelijk gekeken is naar de toe- of afname van pesten en naar de verschillen in stabiliteit tussen pesters en slachtoffers. Het blijkt dat er sprake is van enige tegenstrijdige uitkomsten. Dit geeft mijns inziens aan dat verder onderzoek naar deze onderwerpen gewenst is en een toegevoegde waarde heeft. Dit onderzoek onderscheidt zich, ten opzichte van eerdere onderzoeken, omdat gekeken wordt naar de stabiliteit van de verschillende rollen in het pesten op individueel niveau en niet enkel naar de toe- of afname van pesten in het algemeen. Op basis van bovenstaande literatuur is de verwachting dat pesten en gepest worden tijdens de tweede meting enigszins is afgenomen ten opzichte van de eerste meting.

Hypothese 1: Bij de tweede meting zijn er ten opzichte van de eerste meting minder pesters, slachtoffers en pesters / slachtoffers en meer onbetrokkenen.

2.4 Welke factoren zorgen ervoor dat kinderen gaan pesten of gepest worden?

Voor dit onderzoek is bekeken welke factoren samenhangen met het pesten of gepest worden. Allereerst zal ik een aantal misvattingen over pesten aangeven. Vervolgens zal ik een aantal factoren bespreken waarvan uit eerdere onderzoeken is gebleken dat ze samenhangen met pesten en met gepest worden.

2.4.1 Misvattingen over pesten

Olweus (2003) geeft een aantal misvattingen over pesten weer. Zo wordt pesten gezien als een gevolg van de grootte van een school of de klas, de strijd om het halen van goede resultaten en succes op school. Ook wordt wel verondersteld dat pesten een gevolg is van onzekerheid en een laag zelfvertrouwen bij kinderen. Vaak wordt gedacht dat kinderen die overgewicht hebben, een andere etnische achtergrond, een dialect of accent een grotere kans lopen om gepest te worden. Voor al deze veronderstellingen is geen empirisch bewijs gevonden (Mooij, 1992; Olweus, 1986). Olweus geeft aan dat andere factoren van invloed zijn, zoals persoonlijke karaktereigenschappen in combinatie met psychische weerbaarheid van kinderen. Ook vanuit ouders of leerkrachten vond hij een invloed op pesten.

Vaak wordt gedacht dat ouders de grootste invloed op hun kinderen hebben. Hun invloed blijkt af te nemen in vergelijking met de invloed van leeftijdsgenoten, naarmate kinderen puber en adolescent worden (Salmivelli & Isaacs, 2005). Opvoedingskenmerken bleken geen invloed te hebben op pesten. Individuele kenmerken zoals verwerping, sekse, agressiviteit zijn wel sterk gerelateerd aan pesten (Veenstra, et al., 2005). Op basis van bovenstaande bevindingen is de tweede onderzoeksvraag geformuleerd.

De tweede onderzoeksvraag luidt: wat zijn de oorzaken voor pesten of gepest worden op de twee verschillende tijdstippen?

2.4.2 Oorzaken voor pesten en gepest worden

De volgende mogelijke oorzaken worden besproken; sekse, agressief gedrag, teruggetrokken gedrag, populariteit, leuk of niet leuk gevonden worden en tot slot de rol die iemand in het verleden had. Tevens worden aansluitend een aantal hypothesen geformuleerd.

Sekse

Het blijkt dat jongens vaker tot de pesters behoren dan meisjes (Pelligrini & Bartini, 2000; Pelligrini & Long, 2002; Salmivelli et al., 1996; Sourander et al., 2000). Meisjes behoren vaker dan jongens tot de slachtoffers (Hanish & Guerra, 2004; Veenstra et al., 2005). Kinderen pesten vaak kinderen van hetzelfde geslacht. Waarschijnlijk is dit omdat kinderen vaker omgaan met kinderen van hetzelfde geslacht (Sourander et al., 2000). Van meisjes wordt verwacht dat ze een pro-sociale houding hebben, zorgen voor anderen en behulpzaam zijn (Salmivelli et al., 1996). Ze leren in hun opvoeding en op school om beleefd, geduldig en aardig te zijn. Hierdoor ontwikkelen ze meer empathische vermogens in vergelijking met jongens (Erwin, 1993). Om in een groep geaccepteerd te worden, wordt van jongens verwacht dat ze meedoen en stoer zijn. Tevens wordt van jongens, in tegenstelling tot meisjes, verwacht dat ze agressief zijn, stoeien en vechten (Salmivelli et al., 1998). Op basis van deze bevindingen zijn de volgende hypothesen geformuleerd.

Hypothese 2: Het zijn van een jongen hangt positief samen met pesten.

Hypothese 3: Het zijn van een meisje hangt positief samen met gepest worden.

Agressief gedrag

Pesten wordt gezien als een vorm van agressie (Veenstra et al., 2005). Pesters zijn agressiever, impulsiever en hebben een sterkere behoefte om anderen te domineren dan andere kinderen (Olweus, 1986). Ook staan ze positiever ten opzichte van geweld (Mooij, 1992). De pesters scoren hoger op temperament waardoor ze eerder geneigd zijn om te gaan pesten. Ook hebben deze kinderen minder zelfbeheersing. Van pesters wordt aangegeven dat ze vaker gevechten beginnen, leider zijn binnen een groep en in negatieve zin invloed hebben op de sfeer in een groep of klas (Boulton & Smith, 1994). De 'dominance theorie' van Espelage en Swearer (2003) geeft aan dat kinderen zich in de adolescentie staande houden door dominantie, agressie en het creëren van een hiërarchie. Op basis van bovengenoemde bevindingen volgt onderstaande hypothese.

Hypothese 4: Agressief gedrag hangt positief samen met pesten.

Teruggetrokken gedrag

Pesters kiezen vaak kinderen als slachtoffer uit die verworpen worden door de klas (Veenstra et al., 2006). Kinderen die worden afgewezen, zich terugtrekken en eenzaam zijn lopen dan ook een groter risico om gepest te worden (Salmivelli & Isaacs, 2005). Hieruit volgt de volgende hypothese.

Hypothese 5: Het vertonen van teruggetrokken gedrag hangt positief samen met gepest worden.

Populariteit

Pesten, maar ook agressie lijkt op het eerste gezicht niet samen te gaan met populair zijn, gezien het agressieve en directe karakter van pesten en de toenemende afkeer van kinderen ten aanzien van agressief gedrag. Het blijkt echter dat populaire kinderen door klasgenoten vaker worden gezien als dominant, vechters en pesters. Ook worden populaire kinderen gezien als kinderen die anderen uitsluiten om zo zelf een bevoorrechte positie in de groep te krijgen en te houden (Lease, Kennedy & Axelrod, 2002; Rodkin, Farmer, Pearl & Van Acker, 2000). Hieruit volgt de onderstaande hypothese.

Hypothese 6: Populariteit hangt positief samen met pesten.

Leuk of niet leuk gevonden worden

Het hebben van vriendschappen beschermt tegen pesters (Boulton & Smith, 1994). Jongens en meisjes verschillen in hun vriendschappen. Zo zijn bijvoorbeeld vriendschappen van meisjes meer exclusief. Meisjes worden hierdoor over het algemeen meer dan jongens beschermd door hun vrienden tegen pesters (Boulton & Smith, 1994). Het hebben van vrienden beschermt tegen pesten, terwijl het niet hebben van vrienden de kans vergroot om gepest te worden (Fekkes, 2005; Pelligrini, 2002; Pelligrini & Long, 2002). Kinderen die leuk gevonden worden, worden minder gepest. Ook vergroot 'niet leuk' gevonden worden de kans om gepest te worden (Veenstra, Lindenberg, Zijlstra, De Winter, Verhulst & Ormel, 2006). Op basis van bovenstaande zijn twee hypothesen geformuleerd.

Hypothese 7: Niet leuk gevonden worden hangt positief samen met gepest worden.

Hypothese 8: Leuk gevonden worden hangt positief samen met pesten.

Rol in het verleden

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de rollen van pester, pester/slachtoffer, slachtoffer en onbetrokkene redelijk stabiel zijn. Kinderen die op een eerder tijdstip pester of slachtoffer waren lopen een grote kans dezelfde rol te hebben op een later moment (Boulton & Smith, 1994; Pelligrini & Bartini, 2000; Pelligrini & Long, 2002; Salmivelli et al., 1998). Hieruit volgende de onderstaande hypothesen.

Hypothese 8: Gepest worden op de basisschool hangt positief samen met gepest worden op het voortgezet onderwijs.

Hypothese 9: Pesten tijdens de basisschool hangt positief samen met pesten tijdens het voortgezet onderwijs.

2.5 Waardoor veranderen kinderen in het pesten?

Wanneer uit de eerste onderzoeksvraag blijkt dat de positie van kinderen ten aanzien van pesten verandert dan wel stabiel blijft, roept dit de vraag op waarom sommige kinderen blijven pesten, terwijl anderen stoppen met pesten of zelf slachtoffer worden. Daarom is de derde onderzoeksvraag gericht op de gebeurtenissen en omstandigheden die verantwoordelijk zijn voor de veranderingen in het pesten.

De derde onderzoeksvraag luidt: onder welke omstandigheden of gebeurtenissen veranderen kinderen in pesten?

Ik beschrijf een aantal gebeurtenissen, die zich voor kunnen doen in het leven van de kinderen. Dit zijn gebeurtenissen op het gebied van de school- of klassituatie, op het gebied van de thuissituatie en gebeurtenissen die betrekking hebben op de kinderen zelf. Van gebeurtenissen die als stressvol of naar worden ervaren is onderzocht en gebleken dat kinderen die ze hebben meegemaakt een groter risico lopen op gedrags- en emotionele problemen. Het ervaren van deze gebeurtenissen kan resulteren in een kwetsbare of vijandige houding of gedrag bij kinderen (Harland, Reijneveld, Brugman, Verloove-Vanhorick & Verhulst, 2002). Van onderstaande gebeurtenissen wordt verwacht dat ze voor een verandering in een rol in het pesten kunnen zorgen.

2.5.1 'Leuk' en 'niet leuk' gevonden worden

Bekend is dat kinderen die vrienden hebben minder worden gepest. Kinderen die 'leuk' gevonden worden zullen meer vrienden hebben dan kinderen die 'niet leuk' gevonden worden. Het hebben van vrienden beschermt tegen pesten en houdt de pesters letterlijk en figuurlijk op afstand. Wanneer hierin een verandering plaatsvindt, zoals het wegvallen of juist het krijgen van meer vrienden kan dit van invloed zijn op het pesten of gepest worden (Pelligrini & Bartini, 2000). Kinderen die leuk gevonden worden zullen minder gepest worden door de bescherming die hun vrienden bieden. Kinderen die niet leuk gevonden worden lopen een groter risico om gepest te worden. Op basis van bovenstaande is de volgende hypothese geformuleerd.

Hypothese 10: Kinderen veranderen van positie in het pesten doordat ze 'leuk' of 'niet leuk' gevonden worden. Het 'leuk' en 'niet leuk' gevonden worden heeft gevolgen voor het innemen van een positie als pester, slachtoffer of onbetrokkene.

2.5.2 'Nare' gebeurtenissen

Vervolgens is er gekeken naar de effecten van het ervaren van een aantal 'nare' gebeurtenissen. De verwachte effecten hiervan worden besproken.

Kinderen die blijven zitten of van school gestuurd worden maken een verandering mee waardoor hun schoolomgeving verandert of helemaal wegvalt. Het is gebleken dat pestgedrag stabiel blijft wanneer iemand in dezelfde klas blijft, in tegenstelling tot de situatie waarin iemand naar een andere klas gaat, met een andere leerkracht en eventueel met andere klasgenoten (Salmivalli et al., 1998; Pelligrini, 2002). Verwacht wordt dat bij kinderen die blijven zitten of van school gestuurd worden een verandering in het pesten plaatsvindt. In onderzoek van Scholte e.a. (2006) is gekeken naar pesten en gepest worden in relatie tot de overgang naar het voortgezet onderwijs. Zij vonden een lichte toename van het aantal pesters ten tijde van de overgang naar het voortgezet onderwijs. Ook zij gaven aan dat dit mogelijk te maken heeft met de overgang naar het voortgezet onderwijs en de adolescentie (Scholte, Engels, Overbeek, de Kemp & Haselager, 2006).

Ook een scheiding kan grote gevolgen hebben voor kinderen. In het onderzoek van Strohschein (2005) is een groep kinderen van wie de ouders gescheiden zijn, vergeleken met een groep kinderen die geen scheiding hebben meegemaakt. Het bleek dat kinderen die een scheiding van hun ouders hebben meegemaakt meer angst en depressie ervaren. Ook scoorden ze hoger op antisociaal gedrag dan kinderen zonder gescheiden ouders (Strohschein, 2005). Kinderen van gescheiden ouders ervaren op verschillende gebieden meer problemen. Gescheiden ouders zijn vaker teruggetrokken ouders en leiden vaker aan depressies dan getrouwde ouders (Wood, Repetti & Roesch, 2004). Verwacht wordt dat een scheiding tevens effecten op de rol van de kinderen bij het pesten.

Wanneer er sprake is van ongewenste werkloosheid van een of meerdere ouders kan dit gevolgen hebben voor warmte en genegenheid binnen het gezin. Kinderen kunnen kwetsbaarder en meer teruggetrokken raken. Deze kinderen worden een makkelijke prooi voor pesters (Harland et al., 2002).

Er is op het gebied van de thuissituatie ook gekeken naar het ziek worden of overlijden van een gezinslid en een verhuizing, naar de situatie waarin een ander bij het gezin komt inwonen of de situatie waarbij het kind zelf in een ander gezin gaat wonen en naar conflicten of andere verstoringen binnen het gezin. Tot slot is er gekeken naar ziekte van een kind of ziekte van een goede vriend of vriendin, het overlijden van een dierbare en gebruikt geweld tegen een kind. De verwachting is dat kinderen door het meemaken van deze gebeurtenissen een andere houding of ander gedrag aannemen, waardoor ze van rol in het pesten veranderen.

De invloed van de genoemde gebeurtenissen is het grootst wanneer deze kort geleden hebben plaatsgevonden. Na verloop van tijd verkleint de invloed. (Harland et al., 2002). Van alle gebeurtenissen is ten tijde van de tweede meting gevraagd of zij in de afgelopen twee jaar hebben plaatsgevonden. Op basis van bovenstaande bevindingen is vervolgens een hypothese geformuleerd.

Hypothese 11: Kinderen veranderen van rol in het pesten door het ervaren van de 'nare' gebeurtenissen. De gebeurtenissen hebben effect op het innemen van een rol als pester, slachtoffer, pester/slachtoffer of onbetrokkene.

Voor de volledigheid vermeld ik dat er wordt getoetst of kinderen veranderen van rol. Er worden geen uitspraken gedaan welke specifieke veranderingen in rollen er plaatsvinden.

2.6 Samenvatting

In deze samenvatting vat ik kort de literatuur samen en spreek ik de verwachtingen ten aanzien van de drie onderzoeksvragen uit. De eerste onderzoeksvraag is de vraag naar de stabiliteit van de verschillende rollen bij pesten. Uit de onderzoeken is naar voren gekomen dat de rollen redelijk stabiel zijn. Wel blijkt uit eerder onderzoek dat pesten en gepest worden over het algemeen afneemt naarmate kinderen ouder worden en ze naar het voortgezet onderwijs gaan. Verwacht wordt dat ten opzichte van de eerste meting meer kinderen tijdens de tweede meting de rol van onbetrokkene vervullen en minder kinderen de rollen van pester, slachtoffer en pester/slachtoffer innemen. De tweede onderzoeksvraag is de vraag naar de oorzaken voor pesten of gepest worden op de twee verschillende tijdstippen. Er is uit eerdere onderzoeken een aantal factoren gevonden welke invloed hebben op de mate van pesten en gepest worden. Op basis hiervan wordt in het huidige onderzoek de invloed van een aantal factoren op pesten en gepest worden onderzocht. Er wordt onderzoek verricht naar een drietal individuele kenmerken, te weten de situatie of rol welke kinderen in het verleden innamen, de mate van agressie en het geslacht. Ook worden er drie relationele kenmerken onderzocht, te weten het aantal vrienden, de mate waarin iemand populair is en teruggetrokken gedrag. Tot slot is de derde onderzoeksvraag de vraag naar de gebeurtenissen waaronder kinderen veranderen in het pesten en gepest worden. Er is gekeken naar gebeurtenissen waarvan kinderen ze als 'naar' hebben ervaren en tevens naar 'leuk' en 'niet leuk' gevonden worden door klasgenoten. Er zal onderzocht worden wat de effecten zijn van het ervaren van deze gebeurtenissen op het innemen van een rol in het pesten.

3 Methoden

Dit hoofdstuk begint met een uitleg van het onderzoek TRAILS. In paragraaf 3.2 wordt uitgelegd hoe de deelnemers van TRAILS zijn geselecteerd. Vervolgens wordt het bestand waarmee gewerkt is, uitgelegd in paragraaf 3.2.1 In paragraaf 3.3 wordt aangegeven van welke verschillende informanten gebruik is gemaakt. Paragraaf 3.4 beschrijft de analyses waarmee de onderzoeksvragen beantwoord zullen worden. In paragraaf 3.5 worden de meetinstrumenten beschreven en tot slot volgt in 3.6 een samenvatting.

3.1 TRAILS

Voor het onderzoek wordt gebruik gemaakt van gegevens uit het TRAILS onderzoek. TRAILS staat voor 'TRacking Adolescents' Individual Lives Survey'. TRAILS is een grootschalig longitudinaal bevolkingsonderzoek onder ongeveer 2200 jongeren in Noord-Nederland, dat is gestart in 2000. De kinderen worden voor dit onderzoek tweejaarlijks gevolgd van hun 10de tot 25ste levensjaar. De eerste meting heeft plaatsgevonden in de bovenbouw van de basisschool en de tweede meting in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De algemene doelstelling van TRAILS is om de ontwikkeling van de geestelijke gezondheid en de sociale ontwikkeling tot in de volwassenheid te beschrijven en verklaren. Daarnaast zijn er vier specifieke doelstellingen. De eerste doelstelling is het in kaart brengen van de individuele en psychosociale factoren en de onderliggende mechanismen welke van invloed zijn op ontwikkelingsstoornissen en probleemgedrag. Ten tweede willen de onderzoekers ontdekken wat de keerpunten in de ontwikkeling van jongeren zijn. Vervolgens wil TRAILS antwoord geven op de vraag welke individuele, psychosociale en contextuele kenmerken van invloed zijn op de ontwikkelingsstoornissen en het probleemgedrag van kinderen. Tot slot wordt de relatie tussen lichamelijke gezondheid en emotionele- en gedragsproblemen onderzocht en wordt bekeken in hoeverre het hulpaanbod van diverse professionele instellingen aansluit bij de hulpvraag van jongeren en hun ouders.

3.2 Steekproefselectie

De groep kinderen die aan TRAILS hebben meegewerkt is in twee stappen samengesteld. Allereerst zijn de gemeenten Groningen, Leeuwarden, Assen, Dantumadeel en Winschoten geselecteerd voor deelname aan het onderzoek.. Er is aan de gemeenten gevraagd de namen en adressen te leveren van alle inwoners geboren tussen 1 oktober 1989 en 30 september 1991. Deze selectie leverde 3484 namen op.

Tegelijkertijd werden de basisscholen en scholen voor speciaal onderwijs binnen deze gemeenten benaderd met het verzoek deel te nemen aan TRAILS. Deelname hield in dat ze de namen van hun leerlingen zouden overhandigen en informatie zouden verschaffen over het gedrag en de schoolprestaties van deze TRAILS-kinderen. Ook hield deelname in dat ze toestemden in het klassikaal afnemen van vragenlijsten en individuele tests op school. Voorwaarde voor de deelname van de kinderen aan het onderzoek was deelname van de betreffende school. Van de 135 aangeschreven scholen stemden 122 toe om aan het onderzoek deel te nemen. Op basis van gegevens van de Inspectie voor het Onderwijs bleek dat de samenstelling van de schoolpopulatie van participerende scholen representatief was voor scholen in Nederland. Indien scholen bereid waren mee te werken aan het onderzoek, ontvingen de ouders van de kinderen een korte introductiebrief, met daarbij twee informatiebrochures voor de ouders en kinderen. Na ongeveer een week bezocht een medewerker van TRAILS de school om de kinderen te informeren over het onderzoek.

Kort daarna nam een interviewer van TRAILS telefonisch contact op met de ouders om aanvullende informatie te geven, vragen te beantwoorden en te vragen of zij en hun zoon of dochter bereid waren deel te nemen aan het onderzoek. Respondenten met een geheim telefoonnummer werden per post verzocht hun telefoonnummer door te geven. Indien ze noch op deze brief, noch op de herinnering die een paar weken later verstuurd werd reageerden, bracht een medewerker een huisbezoek. Om het aantal weigeringen wegens tijdelijke redenen te verminderen werden ouders die niet wilden deelnemen gevraagd of er over twee maanden teruggebeld mocht worden. Er werd een afspraak gemaakt voor een interview als de ouders alsnog bereid waren om deel te nemen. Tijdens dit interview werd tevens een bereidverklaring ondertekend.

Kinderen werden van deelname aan de studie uitgesloten indien een verstandelijke handicap het onderzoek sterk zou bemoeilijken of onmogelijk zou maken. Ook als er geen Nederlands sprekende ouder of verzorger beschikbaar was en het niet mogelijk was een deel van het onderzoek in de taal van de ouders uit te voeren werd een kind uitgesloten van deelname. Wel was er gezorgd voor Turkse en Marokkaanse interviewers. In eerste instantie werden 3145 kinderen benaderd om deel te nemen aan het onderzoek, dit waren dus kinderen die door de gemeenten geselecteerd waren en op een school zaten die bereid was tot deelname. Van deze kinderen werd om de hierboven beschreven redenen 6,7% uitgesloten van deelname. Van de overgebleven 2935 kinderen werd 76% opgenomen in de studie.

Er werd geen afwijking ten gevolge van non-respons gevonden voor de aanwezigheid van psychopathologie, waaronder antisociaal gedrag. Jongens, kinderen afkomstig uit lagere sociale klassen en kinderen met slechte schoolprestaties waren iets oververtegenwoordigd in de non-respons groep. Hoewel de non-respons dus op enkele kenmerken verschilde van de respons, bleken er geen significante verschillen gevonden te worden voor de verbanden tussen deze kenmerken en psychopathologie (De Winter et al., 2005). Bij de tweede meting deden 2149 van de 2230 respondenten opnieuw mee aan TRAILS. De uitval bij de tweede meting bedroeg 3,6%.

3.3 Gebruikte informanten

Om een zo volledig mogelijk beeld van de ontwikkeling van de kinderen te krijgen is bij TRAILS gebruik gemaakt van verschillende informanten en verschillende vormen van gegevensverzameling. Hieronder worden de verschillende vormen beschreven. Allereerst werden de ouders tijdens de eerste meting, van maart 2001 tot juli 2002, thuis geïnterviewd en vulden ze een uitgebreide vragenlijst in. In 95,6 % van de gevallen was de ouder die geïnterviewd is de moeder. In dit interview kwamen uiteenlopende onderwerpen aan bod, waaronder de geschiedenis van de ontwikkeling van het kind, de lichamelijke gezondheid van het kind en de psychopathologie. Ook is er gevraagd naar het zorggebruik van de ouders. Op school vulden de kinderen onder toezicht van één of meer TRAILS medewerkers klassikaal vragenlijsten in. Daarnaast werden, eveneens op school, informatieverwerkingsprocessen, intelligentie en enkele biologische kenmerken, zoals hartslag en bloeddruk gemeten. De leerkrachten werd gevraagd een korte vragenlijst in te vullen voor alle kinderen die deelnamen aan TRAILS.

De tweede meting, welke plaatsvond van oktober 2003 tot oktober 2004, bestond uit een klassikale afname van vragenlijsten en lichamelijke metingen bij de leerlingen. Tevens hebben docenten en ouders schriftelijke vragenlijsten ingevuld.

3.4 Subsample

Tijdens de eerste en de tweede meting zijn in aanvulling op de reguliere vragenlijsten ook nominaties verzameld van klasgenoten.

Bij de eerste meting, in de laatste klas van het basisonderwijs, is ervoor gekozen om nominaties van klasgenoten af te nemen bij klassen waarin minstens 10 kinderen deel namen aan het TRAILS onderzoek.

Tijdens de tweede meting, in het voortgezet onderwijs, zijn de kinderen naar een groot aantal verschillende scholen gegaan. Om deze reden is er voor gekozen om voor de tweede meting nominaties van alle klasgenoten, dus niet enkel van de TRAILS deelnemers af te nemen. De nominaties zijn verzameld in klassen waar toestemming gegeven is voor het afnemen van de vragenlijsten en waar minstens 2 Trails kinderen in de klas zaten. In totaal voldeden 150 klassen in 34 scholen aan deze voorwaarden.

Voor beide metingen hebben scholen de namen doorgegeven van de klasgenoten van de TRAILS kinderen. Alle in aanmerking komende kinderen ontvingen een informatiebrief voor zichzelf en hun ouders waarin gevraagd is of ze deel willen nemen aan dit gedeelte van de dataverzameling. Ouders of kinderen konden via het terugsturen van een antwoordkaart aangeven dat ze niet wilden meewerken. In totaal weigerden 98 kinderen, onder wie 3 TRAILS deelnemers, deelname. Ongeveer 2 weken nadat de informatiebrief was verstuurd, heeft een TRAILS-medewerker de klassen bezocht om de gegevens te verzamelen. Het verzamelen van de nominaties in de klassen duurde ongeveer 15 minuten en vond plaats tijdens de reguliere lessen. In totaal hebben 3334 leerlingen, onder wie 1012 TRAILS deelnemers, de vragenlijsten ingevuld en hun klasgenoten genomineerd, terwijl 3798, onder wie 1078 TRAILS deelnemers, genomineerd zijn door anderen. Kinderen konden hun klasgenoten nomineren op in totaal 18 vragen, over een groot aantal onderwerpen, bijvoorbeeld roddelen, anderen helpen, pesten en populariteit. De gegevens van de kinderen die tijdens beide metingen de vragenlijsten met nominaties hebben ingevuld, zijn gebruikt voor het huidige onderzoek. Deze groep bestaat uit 617 kinderen.

3.5 Analyses

In de huidige paragraaf zal ik aangegeven welke analyses gebruikt zijn voor de beantwoording van mijn onderzoeksvragen.

Mijn eerste onderzoeksvraag luidt: in hoeverre is er sprake van stabiliteit van bepaalde rollen bij pestgedrag? Om deze vraag te beantwoorden is gebruik gemaakt van tabellen waaruit te lezen valt welke rol kinderen bij de eerste meting hadden en welke rol ze hadden ten tijde van tweede meting. Hiervan valt af te lezen of de verschillende rollen van pester, slachtoffer, pester/slachtoffer of onbetrokken stabiel zijn of veranderen. Vervolgens wordt in een frequentietabel aangegeven welke kinderen van rol zijn veranderd en welke verandering er heeft plaatsgevonden. Hierdoor valt niet alleen de toe- of afname van pesten en gepest af te lezen, maar ook de stabiliteit van de verschillende rollen op individueel niveau.

De tweede onderzoeksvraag luidt: wat zijn de oorzaken voor pesten of gepest worden op de twee verschillende tijdstippen? Door middel van regressieanalyses onderzoek ik de invloed van sekse, agressief gedrag, 'leuk' en 'niet leuk' gevonden worden, teruggetrokken gedrag en populariteit. Ook onderzoek ik tot slot de invloed van pesten en gepest worden tijdens de eerste meting op pesten en gepest worden tijdens de tweede meting.

Tot slot is de derde onderzoeksvraag: onder welke omstandigheden veranderen kinderen van rol in pesten? Voor het beantwoorden van deze vraag maak ik gebruik van de indeling in jonge pester, adolescent pester, stabiele pester, jonge slachtoffer, adolescent slachtoffers en stabiele slachtoffer. De scores van deze groepen op 'leuk', 'niet leuk' gevonden worden en het ervaren van 'nare' gebeurtenissen wordt vergeleken met de scores van de onbetrokkenen. Er wordt gekeken of het meemaken van een 'nare' gebeurtenissen en het 'leuk' of 'niet leuk' gevonden worden door klasgenoten een verandering in rol veroorzaakt. Ik maak gebruik van een Anova toets om te beoordelen of er verschillen zijn tussen de groepen.

3.6 Meetinstrumenten

Besproken zal worden hoe de verschillende variabelen, waarmee de analyses in dit onderzoek zijn uitgevoerd, zijn gemeten.

Rollen

De verschillende rollen welke besproken zijn, zijn gebaseerd op de volgende twee vragen:

1. Welke leerlingen pest jij?
2. Welke leerlingen pesten jou?

Kinderen konden vanuit een lijst met namen hun klasgenoten nomineren. Ze konden een ongelimiteerd aantal klasgenoten noemen. Ook was het mogelijk om niemand te noemen. Kinderen zijn ingedeeld bij een bepaalde rol wanneer ze tot de bovenste 25% hoorden met de meeste nominaties. Er is vooraf aan de kinderen geen definitie van pesten en gepest worden gegeven. Kinderen zijn ingedeeld als *pester* wanneer ze door meerdere kinderen genoemd zijn bij de tweede vraag. Kinderen zijn ingedeeld als *slachtoffer* wanneer ze door meerdere kinderen genoemd zijn bij de eerste vraag. Kinderen zijn ingedeeld als *pester / slachtoffer* wanneer ze door meerdere kinderen genoemd zijn bij zowel de eerste als de tweede vraag. Kinderen zijn ingedeeld als *onbetrokkene* wanneer ze niet of nauwelijks zijn genoemd bij beide vragen.

Agressief gedrag

Agressief gedrag van een kind is bij de eerste meting gemeten door middel van zes vragen. De vragen zijn aan de leerkracht gesteld. Er is gevraagd in hoeverre kinderen afgeven op andere kinderen, bazig zijn, plagen, vechten, boos worden en anderen in de rede vallen. Er is gebruik gemaakt van een bestaande vragenlijst (Revised Class Play; Masten, Morison & Pellegrini). De betrouwbaarheid van deze schaal is goed ($\alpha = 0.89$).

Agressie is bij de tweede meting gemeten door middel van een andere vragenlijst. De vraag naar agressief gedrag maakt deel uit van de vraag naar emotionele- en gedragsproblemen. De vragen zijn ook tijdens de tweede meting door de leerkracht beantwoord. Leerkrachten werd gevraagd aan te geven op een schaal van 0 = helemaal niet van toepassing tot 5 = bijna altijd van toepassing, in hoeverre een kind voldeed aan de volgende beschrijvingen: de leerling spreekt tegen of maakt ruzie, is uitdagend, is brutaal, is pesterig, eist veel aandacht op, vernielt spullen van zichzelf of anderen, is ongehoorzaam, praat voor zijn beurt, is jaloers, vecht veel, schreeuwt of gilt veel, is koppig of prikkelbaar, is snel driftig, bedreigt andere mensen, is erg luidruchtig. Een overzicht van alle gestelde vragen en de gebruikte schalen is te vinden in bijlage 1.

Leuk en niet leuk gevonden worden

In hoeverre kinderen leuk of niet leuk gevonden worden is evenals de indeling van de rollen gemeten door middel van nominaties van klasgenoten. De volgende twee vragen zijn, tijdens beide metingen, gesteld:

1. Welke leerlingen zijn jouw beste vrienden?
2. Welke leerlingen vind je helemaal niet leuk?

‘Leuk gevonden worden’ is gemeten aan de hand van het aantal nominaties op de eerste vraag. ‘Niet leuk gevonden worden’ is gemeten aan de hand van het aantal nominaties op de tweede vraag. Ook hierbij mochten kinderen een onbeperkt aantal klasgenoten noemen. De nominaties zijn gestandaardiseerd (scores van 0 tot 1) en hierdoor aangepast aan de hoeveelheid mogelijke nominaties door de omvang van de verschillende klassen.

Teruggetrokken gedrag

Teruggetrokken gedrag is bij de eerste meting gemeten door middel van zes vragen die door de leerkracht zijn beantwoord ($\alpha = 0.80$). Er is gebruik gemaakt van dezelfde vragenlijst als bij het meten van agressief gedrag in de eerste meting (Revised Class Play; Masten, Morison & Pellegrini). Er is onder andere gevraagd of een kind vaak wordt buitengesloten, snel gekwetst is, liever alleen dan samen speelt of moeite heeft met het maken van vrienden.

Teruggetrokken gedrag is bij de tweede meting gemeten door middel van een andere vragenlijst. Ook de vraag naar teruggetrokken gedrag maakt deel uit van de vraag naar emotionele- en gedragsproblemen. Leerkrachten werd gevraagd aan te geven op een schaal van 1 = zeer mee oneens tot 5 = zeer mee eens, in hoeverre een kind voldeed aan de volgende beschrijvingen: de leerling is liever alleen dan met anderen, is teruggetrokken of heeft weinig contact met anderen, is gesloten, weigert te praten, is weinig actief of toont gebrek aan energie, zit te mokken. Voor een overzicht van alle gestelde vragen en de gebruikte schalen verwijs ik naar bijlage 1.

Populariteit

Populair zijn is bij de tweede meting gemeten door middel van nominaties van klasgenoten op de vraag ‘bij wie wil je graag horen?’. Wederom konden een onbeperkt aantal kinderen worden genoemd. Op basis van deze nominaties is vastgesteld bij wie kinderen willen horen, hieruit volgt wie populair gevonden wordt. Ook deze variabele is gestandaardiseerd, er zijn percentages berekend zodat rekening is gehouden met het aantal te ontvangen nominaties.

‘Naar’ gebeurtenissen.

Kinderen hebben tijdens de tweede meting een vragenlijst ingevuld over 34 levensgebeurtenissen. Ze konden aangegeven of ze een bepaalde gebeurtenis hebben meegemaakt en in hoeverre ze dit meemaken als ‘naar’ hebben ervaren. Uit deze lijst zijn de 22 gebeurtenissen die als ‘naar’ werden ervaren geselecteerd. Voorbeelden van de geselecteerde gebeurtenissen zijn een scheiding, een ernstige ziekte in het gezin, het overlijden van één van de ouders en het uitgaan van een verkering. Kinderen konden aangeven dat ze de gebeurtenis niet naar, een beetje naar, tamelijk naar en heel erg naar vonden. De uiteindelijke gebruikte score is de totale score voor alle 22 gebeurtenissen. Voor een overzicht van alle gestelde vragen en de gebruikte schalen wordt verwezen naar bijlage 2.

3.7 Samenvatting

Voor het huidige onderzoek is gebruik gemaakt van de gegevens van TRAILS. TRAILS is een longitudinaal bevolkingsonderzoek, uitgevoerd in Noord-Nederland onder ongeveer 2200 kinderen (zie voor verder informatie www.trails.nl). Het is het hoofddoel van TRAILS om de ontwikkeling van de geestelijke gezondheid en de sociale ontwikkeling vanaf de preadolescentie tot in de volwassenheid in kaart te brengen en te beschrijven. De deelnemers van TRAILS zijn geselecteerd vanuit de inwoners van de gemeenten Groningen, Leeuwarden, Assen, Dantumadeel en Winschoten. Alle kinderen die geboren zijn tussen 1 oktober 1989 en 30 september 1991 zijn geselecteerd voor deelname. Na de benodigde toestemming van de kinderen, ouders en scholen konden de kinderen aan het onderzoek deelnemen. Bij het verzamelen van alle gegevens van de kinderen is gebruik gemaakt van meerdere informanten. Zo zijn er gegevens van ouders, kinderen, leerkrachten en klasgenoten bekend. Bij de tweede meting van TRAILS zijn er nogmaals gegevens verzameld van de klasgenoten, ouders en docenten. Van de gegevens van de kinderen die op beide momenten hebben meegewerkt aan het klassikale onderzoek, met de nominaties van klasgenoten, is gebruik gemaakt in het huidige onderzoek.

De onderzoeksvragen zullen in dit onderzoek door middel van een aantal analyses beantwoord worden. Voor het beantwoorden van de eerste onderzoeksvraag, naar de stabiliteit van pesten en gepest worden, wordt gebruik gemaakt van een aantal tabellen waaruit te lezen is welke rol kinderen op de basisschool hadden en welke rol ze hadden ten tijde van het voortgezet onderwijs. De tweede onderzoeksvraag naar de oorzaken voor pesten of gepest worden wordt beantwoord door middel van regressievergelijkingen. Tot slot wordt de derde onderzoeksvraag, naar de omstandigheden waaronder kinderen veranderen van positie in pesten, beantwoordt door middel van een Anova toets. Er wordt bekeken of het meemaken van 'nare' gebeurtenissen en 'leuk' of 'niet leuk' gevonden worden door klasgenoten een verandering veroorzaakt in het pesten. Vervolgens is besproken hoe de verschillende rollen, van pester, pester/slachtoffer, slachtoffer en onbetrokkenen zijn gemeten. Tot slot is besproken hoe de verschillende variabelen te weten; het vertonen agressief gedrag, 'leuk' en 'niet leuk' gevonden worden, het vertonen van teruggetrokken gedrag, populariteit en 'nare' gebeurtenissen gemeten zijn.

4 Resultaten

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de drie onderzoeksvragen. Allereerst wordt antwoord gegeven op de vraag in hoeverre er sprake is van stabiliteit van bepaalde rollen bij pestgedrag. Vervolgens wordt er in paragraaf 4.2 de vraag wat de oorzaken zijn voor pesten of gepest worden op de twee verschillende tijdstippen behandeld. In paragraaf 4.3 wordt gekeken welke gebeurtenissen zorgen voor een verandering in het pesten. Tot slot wordt in paragraaf 4.4 een samenvatting van bovenstaande gegeven.

4.1 Stabiliteit van pesten

In deze paragraaf worden de resultaten van de analyses weergegeven voor de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag. Tevens wordt de eerste hypothese beantwoord.

De eerste onderzoeksvraag luidt: in hoeverre is er sprake van stabiliteit van bepaalde rollen bij pestgedrag?

De verwachting is dat de rollen redelijk stabiel zijn. Tevens bestaat de verwachting dat het aantal pesters, pester/slachtoffers en slachtoffers is afgenomen in het voortgezet onderwijs en dat het aantal onbetrokkenen in aantal is toegenomen.

Als eerste is het interessant om te kijken hoe de verschillende rollen zijn ingevuld tijdens beide metingen. De aantallen en percentages worden weergegeven in tabel 1 en 2.

Tabel 1 Rollen tijdens de eerste meting

	Aantal	Percentage
Pester/slachtoffer	67	10,9%
Slachtoffer	93	15,1%
Pester	71	11,5%
Onbetrokkene	386	62,6%
Totaal	617	100%

Tabel 2 Rollen tijdens de tweede meting

	Aantal	Percentage
Pester/slachtoffer	52	8,4%
Slachtoffer	66	10,7%
Pester	82	13,3%
Onbetrokkene	417	67,6%
Totaal	617	100%

Tijdens de eerste meting zijn er van de deelnemende 617 kinderen, 10,9% genoemd als pester/slachtoffer, 15,1% als slachtoffer en 11,5% als pester. Tot slot zijn 62,6% van de kinderen genoemd als onbetrokkene. Voor de tweede meting geldt dat 8,4% ingedeeld is als pester/slachtoffer, 10,7% als slachtoffer en 13,3% als pester. Tot slot behoren 67,6% van de kinderen ingedeeld tot de onbetrokken groep. Er zijn lichte verschuivingen in de aantallen te zien. Wel blijft de onbetrokken groep het grootst. Het aantal pesters en onbetrokkenen is minimaal toegenomen met 1,8% en 5,0% en het aantal slachtoffers en pester/slachtoffers is minimaal afgenomen met 4,4% en 2,5%. Het pesten en gepest worden is in totaliteit licht afgenomen, doordat de onbetrokkenen ten opzichte van het aantal betrokkenen zijn toegenomen in aantal. Het aantal kinderen dat pest of gepest wordt is behoorlijk stabiel.

Nu we weten welke rollen kinderen innemen tijdens beide metingen, is het interessant om te zien of dezelfde kinderen blijven pesten of dat er verschuivingen zijn in de rollen. Bovenstaande roept dan ook de vraag op in hoeverre kinderen veranderen van rol en in hoeverre er sprake is van stabiliteit van pesten en gepest worden.

Tabel 3 Verandering van rollen van de eerste naar tweede meting

		Tweede meting									
		Pester / Slachtoffer		Slachtoffer		Pester		Onbetrokkene		Totaal	
		Aant.	Perc.	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.
Eerste meting	Pester / Slachtoffer	12	18%	7	10%	8	12%	40	60%	67	10,9%
	Slachtoffer	6	6%	10	11%	10	11%	67	72%	93	15,1%
	Pester	12	17%	6	8%	14	20%	39	55%	71	11,5%
	Onbetrokkene	22	6%	43	11%	50	13%	271	70%	386	62,6%
Totaal		52	8,4%	66	10,7%	82	13,3%	417	67,6%	617	100%

In tabel 3 is de verandering van rollen en de bijbehorende stabiliteit af te lezen. Er is gekeken naar de rollen tijdens de eerste meting, tijdens de bovenbouw van het basisonderwijs, en de eventuele verandering in rollen tijdens de tweede meting, tijdens de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Van de groep pester/slachtoffer (67 kinderen) op de basisschool is er 18% pester/slachtoffer gebleven. Van deze kinderen is er 10% slachtoffer van pesten geworden en 12% is zelf gaan pesten. Het grootste gedeelte van 60% is tot de onbetrokken groep gaan horen. Ten tweede is van de slachtoffers (93 kinderen), 11% slachtoffer gebleven, 6% is pester/slachtoffer geworden, 11% is gaan pesten en 72% is een onbetrokken rol in gaan nemen. Ten derde is van de pesters (71 kinderen), 20% pester gebleven, 17% is naast pester ook slachtoffer geworden, 8% is enkel slachtoffer geworden en 55% van deze kinderen is tot de onbetrokkenen gaan behoren. Tot slot zijn van de kinderen die tijdens de basisschool onbetrokken waren bij het pesten (386 kinderen), er tijdens het voortgezet onderwijs 70% nog steeds onbetrokken. De andere 30% hebben één van de betrokken rollen ingenomen, 6% als pester/slachtoffer, 11% als slachtoffer en 13% als pester. Het aantal kinderen dat tijdens het voortgezet onderwijs dezelfde betrokken rol (pester, slachtoffer of pester/slachtoffer) inneemt als tijdens de basisschool varieert van 11% tot 20%. Er blijken dan ook behoorlijke verschuivingen plaats te vinden in de rollen.

De volgende stap in het onderzoek is het onderzoeken van de betrokkenheid in het pesten. Er is gekeken hoeveel kinderen tijdens het voortgezet onderwijs een betrokken of onbetrokken rol houden ten opzichte van de basisschool.

Tabel 4 Betrokken- of onbetrokkenheid

	Aant.	Perc.
Tijdens beide metingen een betrokken rol	85	13,8%
Tijdens beide metingen een onbetrokken rol	271	43,9%
Eenmaal een betrokken rol en eenmaal een onbetrokken rol	261	42,3%

Uit tabel 4 blijkt dat 13,8% tijdens beide metingen een betrokken rol (pester/slachtoffer, pester of slachtoffer) vervuld. Hier tegenover staat dat 43,9% van de kinderen tijdens beide metingen geheel onbetrokken is bij het pesten. Bijna de helft van de kinderen (42,3%), neemt slechts tijdens de ene meting een betrokken rol en tijdens de andere meting een onbetrokken rol in.

Op grond van bovenstaande bevindingen blijkt er geen grote stabiliteit in het pesten te zijn. Het blijkt tevens dat er redelijk wat verschuivingen plaatsvinden tussen de betrokken en de onbetrokken rollen. Ook zijn er in de groep kinderen die op beide momenten betrokken zijn van 13,8% redelijk veel verschuivingen tussen de verschillende rollen van pester/slachtoffer, pester of slachtoffer. Deze verschuivingen zijn af te lezen in tabel 3.

Bovenstaande roept onder andere de vraag op in hoeverre jongens en meisjes verschillen in het pesten en gepest worden. Er is gekeken welk percentage van de rollen ingenomen wordt door jongens en meisjes tijdens beide metingen.

Tabel 5 Verschil jongens / meisjes eerste meting

	Eerste meting								Totaal	
	Pester / Slachtoffer		Slachtoffer		Pester		Onbetrokkene			
	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.
Meisjes	26	39%	63	68%	22	30%	231	60%	342	55%
Jongens	41	61%	30	32%	49	70%	155	40%	275	45%
Totaal	67	100%	93	100%	71	100%	386	100%	617	100%

Tabel 6 Verschil jongens / meisjes tweede meting

	Tweede meting								Totaal	
	Pester / Slachtoffer		Slachtoffer		Pester		Onbetrokkene			
	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.	Aant.	Perc.
Meisjes	14	27%	37	56%	33	40%	258	62%	342	55%
Jongens	38	73%	29	44%	49	60%	159	38%	275	45%
Totaal	52	100%	66	100%	82	100%	417	100%	617	100%

Uit de tabellen 5 en 6 blijkt dat de groep pesters/slachtoffers op beide momenten voor het grootste gedeelte uit jongens bestaat, respectievelijk 61% en 73%. Ook bij de pesters zijn de jongens in de meerderheid, ze nemen respectievelijk 70% en 60% van deze groep in. De slachtoffers bestaan voornamelijk uit meisjes, respectievelijk 68% en 56%. De onbetrokkenen bestaan tijdens beide metingen voornamelijk uit meisjes, respectievelijk met 60% en 62%. De uitkomsten zijn conform de verwachtingen dat jongens meer pesten en meer gelijktijdig pesten en gepest worden. Tevens bestond er de verwachting dat meisjes vaker gepest worden en vaker onbetrokken zijn bij het pesten dan jongens. Na aanleiding van de besproken resultaten zal tot slot de eerste hypothese beantwoord worden.

Hypothese 1: bij de tweede meting zijn er ten opzichte van de eerste meting minder pesters, slachtoffers en pesters / slachtoffers en meer onbetrokkenen.

De uitkomsten zijn grotendeels conform de verwachtingen gebleken. Er zijn in tegenstelling tot verwacht meer pesters tijdens de meting in het voortgezet onderwijs. De omvang van de groepen pesters/slachtoffers en slachtoffers is afgenomen. Tot slot is de groep onbetrokkenen zoals verwacht in omvang toegenomen. Wel dient opgemerkt te worden dat de verschillen en de toe- of afnames minimaal zijn. Er is sprake van behoorlijke verschuivingen in de ingenomen rollen. Het totaal aantal kinderen dat pest of gepest wordt is redelijk stabiel gebleken.

4.2 Welke factoren zorgen ervoor dat kinderen gaan pesten?

De tweede onderzoeksvraag luidt: wat zijn de oorzaken voor pesten of gepest worden op de twee verschillende tijdstippen?

In het tweede hoofdstuk is een aantal variabelen besproken waarvan verwacht wordt dat ze pesten en gepest worden verklaren. De samenhang van deze variabelen met pesten en gepest worden zal worden getoetst. Ook worden variabelen waar niet een directe samenhang wordt verwacht met pesten of gepest worden, getoetst. Zo wordt voor gepest worden niet enkel gekeken naar de samenhang met geslacht, teruggetrokken gedrag en gepest worden op een eerder moment. Er wordt ook gekeken naar de samenhang met agressief gedrag, populariteit, niet leuk gevonden worden en pesten op een eerder moment. Ook voor pesten geldt dat niet enkel gekeken wordt naar sekse, agressief gedrag, populariteit, niet leuk gevonden worden en pesten op een eerder moment. Er zal ook worden gekeken naar de samenhang met teruggetrokken gedrag en gepest worden op een eerder moment. Hier is voor gekozen omdat er mogelijk een samenhang met deze variabelen kan blijken. In de bijlagen 3 en 4 worden van deze variabelen de beschrijvende statistieken en de correlaties weergegeven. Ook zijn de correlaties apart weergegeven voor jongens en meisjes in bijlage 4. Er blijken geen opvallende uitkomsten of verschillen tussen jongens en meisjes te zijn. Vervolgens zal door middel van regressieanalyses de samenhang tussen de verschillende variabelen en pesten en gepest worden op beide tijdstippen worden getoetst. Tot slot zullen de gestelde hypothesen besproken worden.

4.2.1 Oorzaken voor pesten en gepest worden tijdens de basisschool

De beide regressieanalyses voor pesten en gepest worden tijdens de eerste meting zijn uitgevoerd in drie stappen. Allereerst is de variabele sekse ingevoerd, gevolgd door agressief gedrag, teruggetrokken gedrag, leuk en niet leuk gevonden worden en als derde ter controle de variabele gepest worden of pesten. Onderzocht is de samenhang tussen deze variabelen en pesten en gepest worden.

Tabel 7 Regressieanalyse oorzaken voor pesten tijdens de basisschool

Afhankelijke variabele:	Onafhankelijke variabele	B	SE	R2	Sig.
Pesten tijdens de basisschool					
Model 1:				,063	
	Sekse (1=jongen)	,258	,085		,000
Model 2:				,344	
	Sekse (1=jongen)	,107	,074		,003
	Agressief gedrag	,330	,039		,000
	Teruggetrokken gedrag	-,152	,040		,000
	Leuk gevonden worden	,125	,041		,002
	Niet leuk gevonden worden	,449	,043		,002
Model 3:				,364	
	Sekse (1=jongen)	,119	,073		,001
	Agressief gedrag	,336	,039		,000
	Teruggetrokken gedrag	-,184	,040		,000
	Leuk gevonden worden	,112	,040		,005
	Niet leuk gevonden worden	,376	,046		,000
	Gepest worden	,169	,040		,000

De variabelen uit model 3 blijken voor 36% het pesten te verklaren. In dit model blijkt dat voor de meting op de basisschool het zijn van een jongen, agressief gedrag vertonen, geen teruggetrokken gedrag vertonen, leuk en niet leuk gevonden worden en tot slot gepest worden voorspellers zijn voor pesten. Alle getoetste variabelen blijken een significante bijdrage te leveren. De sterkste voorspellers voor pesten zijn het vertonen van agressief gedrag en 'niet leuk gevonden worden'.

Tabel 8 Regressieanalyse oorzaken voor gepest worden tijdens de basisschool

Afhankelijke variabele:	Onafhankelijke variabele	B	SE	R2	Sig.
Gepest worden tijdens de basisschool Model 1:				-,001	
	Sekse (1=jongen)	,023	,042		,585
Model 2:				,211	
	Sekse (1=jongen)	-,059	,039		,127
	Agressief gedrag	-,036	,041		,380
	Teruggetrokken gedrag	,189	,042		,000
	Leuk gevonden worden	,078	,043		,070
Model 3:				,234	
	Sekse (1=jongen)	-,080	,039		,038
	Agressief gedrag	-,099	,043		,023
	Teruggetrokken gedrag	,218	,042		,000
	Leuk gevonden worden	,054	,043		,205
	Niet leuk gevonden worden	,346	,049		,000
	Pesten	,189	,045		,000

De variabelen uit model 3 blijken voor 23% gepest worden te verklaren. Het blijkt dat voor de eerste meting het zijn van een meisje, geen agressief gedrag vertonen, teruggetrokken zijn, niet leuk gevonden worden en pesten significante voorspellers zijn voor gepest worden. Het 'niet leuk gevonden worden' levert een opvallend grote bijdrage aan het verklaren van het gepest worden.

4.2.2 Oorzaken voor pesten en gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs

De beide regressieanalyses voor pesten en gepest worden tijdens de tweede meting zijn eveneens uitgevoerd in drie stappen. Allereerst is de variabele sekse ingevoerd, gevolgd door agressief gedrag, teruggetrokken gedrag, leuk en niet leuk gevonden worden en populair gevonden worden ingevoerd en ter controle als derde gepest worden en pesten. Van populariteit zijn alleen gegevens bekend tijdens de tweede meting. De invloed van populair zijn is niet meegenomen in de analyse voor de eerste meting. Onderzocht is de samenhang tussen bovenstaande variabelen en pesten en gepest worden.

Tabel 9 Regressieanalyse oorzaken voor pesten tijdens tijdens het voortgezet onderwijs

Afhankelijke variabele:	Onafhankelijke variabele	B	SE	R2	Sig.
Pesten tijdens het voortgezet onderwijs					
Model 1:				,022	
	Sekse (1=jongen)	,146	,044		,001
Model 2:				,132	
	Sekse (1=jongen)	,108	,042		,010
	Agressief gedrag	,151	,042		,000
	Teruggetrokken gedrag	-,019	,045		,666
	Leuk gevonden worden	,112	,048		,020
	Niet leuk gevonden worden	,258	,046		,000
	Populair	,092	,043		,031
Model 3:				,205	
	Sekse (1=jongen)	,070	,041		,087
	Agressief gedrag	,149	,040		,000
	Teruggetrokken gedrag	,010	,043		,815
	Leuk gevonden worden	,110	,046		,017
	Niet leuk gevonden worden	,091	,051		,073
	Populair	,086	,041		,036
	Gepest worden	,284	,044		,000

De variabelen uit model 3 blijken voor 21% pesten te verklaren. Agressief gedrag vertonen, leuk gevonden worden, populair zijn en gepest worden blijken significante voorspellers voor pesten, tijdens de tweede meting. Het zijn van een jongen en niet leuk gevonden worden blijken bij toevoeging van de variabele gepest worden niet langer significant te zijn. Het valt op dat de grote bijdrage van 'niet leuk gevonden worden' aan het verklaren van pesten verdwijnt bij toevoeging van gepest worden. Opvallend is tevens dat gepest worden een grote bijdrage levert aan het voorspellen van pesten.

Tabel 10 Regressieanalyse oorzaken voor gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs

Afhankelijke variabele:	Onafhankelijke variabele	B	SE	R2	Sig.
Gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs					
Model 1:				,020	
	Sekse (1=jongen)	,163	,050		,001
Model 2:				,295	
	Sekse (1=jongen)	,135	,044		,002
	Agressief gedrag	,005	,044		,911
	Teruggetrokken gedrag	-,103	,046		,026
	Leuk gevonden worden	,008	,050		,865
	Niet leuk gevonden worden	,586	,048		,000
	Populair	,022	,044		,623
Model 3:				,354	
	Sekse (1=jongen)	,102	,042		,016
	Agressief gedrag	-,041	,042		,331
	Teruggetrokken gedrag	-,097	,044		,028
	Leuk gevonden worden	-,026	,048		,591
	Niet leuk gevonden worden	,507	,047		,000
	Populair	-,006	,043		,881
	Pesten	,305	,047		,000

De variabelen uit model 3 blijken voor 35% gepest worden te verklaren. Het blijkt dat een jongen zijn, geen teruggetrokken gedrag vertonen, niet leuk gevonden worden en pesten voorspellers zijn voor gepest worden, tijdens het voortgezet onderwijs. Evenals voor de meting tijdens de basisschool geldt bij de meting tijdens het voortgezet onderwijs dat het 'niet leuk gevonden worden' de grootste bijdrage levert aan het voorspellen van gepest worden. Uit het gegeven dat het 'niet leuk gevonden worden' een belangrijke voorspeller is voor pesten en voor gepest worden volgt de vraag of kinderen daadwerkelijk pesten gepest worden doordat ze 'niet leuk' gevonden worden of dat ze 'niet leuk' gevonden worden doordat ze andere kinderen pesten of zelf gepest worden. Het roept in andere woorden de vraag op of kinderen eerst gepest worden en vervolgens 'niet leuk' gevonden worden of dat ze eerst 'niet leuk' gevonden worden en vervolgens worden gepest. Dit is getoetst middels regressieanalyses welke zijn weergegeven in bijlage 5. Er is enkel een verband gevonden tussen gepest worden en 'niet leuk' gevonden worden. Kinderen worden 'niet leuk' gevonden door hun klasgenoten en vervolgens worden ze gepest.

In de volgende tabellen is specifiek gekeken naar de invloed van de verschillende variabelen ten tijde van de basisschool op de variabelen pesten en gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs.

Tabel 11 Regressieanalyse met oorzaken voor pesten tijdens het voortgezet onderwijs

Afhankelijke variabele:	Onafhankelijke variabele	B	SE	R2	Sig.
Pesten tijdens het voortgezet onderwijs				,139	
	Agressief gedrag	,330	,048		,000
	Teruggetrokken gedrag	-,032	,048		,501
	Leuk gevonden worden	,002	,048		,972
	Niet leuk gevonden worden	,100	,057		,081
	Pesten	,075	,050		,137
	Gepest worden	-,056	,048		,245

De variabelen vanuit de basisschool verklaren voor 13,9% het pesten tijdens het voortgezet onderwijs. Het vertonen van agressief gedrag tijdens de basisschool hangt significant samen met pesten tijdens het voortgezet onderwijs. Opvallend is dat pesten tijdens de basisschool niet significant samenhangt met pesten tijdens het voortgezet onderwijs.

Tabel 12 Regressieanalyse met oorzaken voor gepest tijdens het voortgezet onderwijs

Afhankelijke variabele:	Onafhankelijke variabele	B	SE	R2	Sig.
Gepest worden het voortgezet onderwijs				,066	
	Agressief gedrag	,038	,045		,403
	Teruggetrokken gedrag	,163	,045		,000
	Leuk gevonden worden	,045	,045		,314
	Niet leuk gevonden worden	,172	,054		,001
	Pesten	,022	,047		,638
	Gepest worden	-,053	,045		,238

De variabelen vanuit de eerste meting verklaren voor 0,66% het gepest worden tijdens de tweede meting. Het vertonen van teruggetrokken gedrag en niet leuk gevonden worden hangen significant samen met gepest worden. Gepest worden tijdens de basisschool hangt niet positief samen met gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs. Uit tabel 11 blijkt dat pesten tijdens de basisschool niet significant bijdraagt aan pesten tijdens het voortgezet onderwijs. Beide uitkomsten wijzen niet op stabiliteit van pesten en gepest worden.

Samengevat verklaren de variabelen vanuit de basisschool 13,9% van de variantie in het pesten tijdens het voortgezet onderwijs. Voor gepest worden verklaren deze variabelen slechts 0,66% van de variantie van gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs. Pesten lijkt beter voorspeld te kunnen worden dan gepest worden door de variabelen vanuit de basisschool.

Opvallend is dat pesten en gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs niet significant worden voorspeld door pesten of gepest worden tijdens de basisschool. Deze uitkomst is verrassend omdat verwacht werd dat pesten en gepest worden redelijk stabiel zijn. Wel is gebleken dat pesten tijdens de beide metingen wordt voorspeld door gepest worden. Ook gepest worden werd tijdens beide metingen voorspeld door pesten. Dit wijst op het duidelijke bestaan van de rol van pester / slachtoffer bij kinderen die zowel pesten als gepest worden. Op basis van deze resultaten worden aansluitend de geformuleerde hypothesen beantwoord.

Hypothese 2: Het zijn van een jongen hangt positief samen met pesten.

De uitkomsten zijn conform de verwachtingen. Uit de gegevens van beide metingen blijkt het zijn van een jongen positief samen te hangen met pesten. Jongens pesten meer dan meisjes.

Hypothese 3: Het zijn van een meisje hangt positief samen met gepest worden.

Vanuit de analyses van de eerste meting blijkt dat het zijn van een meisje positief samenhangt met gepest worden. Meisjes worden tijdens de bovenbouw van de basisschool meer gepest dan jongens. Vanuit de meting in de onderbouw van het voortgezet onderwijs blijkt dat het zijn van een jongen positief samenhangt met gepest worden. Jongens worden meer gepest in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De uitkomsten van de meting in de basisschool zijn conform de verwachtingen. De uitkomsten van de meting in het voortgezet onderwijs zijn dit niet.

Hypothese 4: Agressief gedrag hangt positief samen met pesten.

De uitkomsten zijn geheel conform de verwachtingen. Voor beide metingen bleek agressief gedrag positief samen te hangen met pesten. Het vertonen van agressief gedrag draagt bij aan pesten. Het verband tussen agressief gedrag en pesten blijkt sterk doordat het vertonen van agressief gedrag tijdens de eerste meting positief samen hangt met pesten tijdens de tweede meting. Kinderen die tijdens de bovenbouw van de basisschool agressief gedrag vertonen behoren op dat moment, maar ook later, tijdens de onderbouw van het voortgezet onderwijs vaker tot de pesters.

Hypothese 5: Het vertonen van teruggetrokken gedrag hangt positief samen met gepest worden.

Het vertonen van teruggetrokken gedrag in de bovenbouw van de basisschool bleek positief samen te hangen met gepest worden. Er is tevens een significant verband gevonden tussen het vertonen van teruggetrokken gedrag tijdens de basisschool en gepest worden op het voortgezet onderwijs. Tijdens de onderbouw van het voortgezet onderwijs hangt het vertonen van teruggetrokken gedrag negatief samen met gepest worden. Deze laatste uitkomst is in strijd met de verwachtingen. Samengevat is gebleken dat kinderen die zich tijdens de basisschool terugtrekken tijdens de basisschool als ook tijdens het voortgezet onderwijs meer worden gepest. Kinderen die zich in het voortgezet onderwijs terugtrekken worden juist minder gepest dan kinderen die zich niet terugtrekken.

Hypothese 6: Populair zijn hangt positief samen met pesten.

Populair zijn bleek positief samen te hangen met pesten tijdens de tweede meting. Kinderen die populair zijn behoren vaker tot de pesters dan kinderen die niet populair zijn. Over populariteit tijdens de eerste meting zijn geen gegevens. De uitkomst is conform de verwachting.

Hypothese 7: Niet leuk gevonden worden hangt positief samen met pesten

Niet leuk gevonden worden tijdens de basisschool bleek positief samen te hangen met pesten tijdens de basisschool. Er is geen significante samenhang gevonden tussen niet leuk gevonden worden tijdens de basisschool en pesten tijdens het voortgezet onderwijs. Ook het niet leuk gevonden worden tijdens het voortgezet onderwijs bleek niet significant samen te hangen met pesten op dat moment. Vanuit de gegevens van de meting tijdens de basisschool blijkt dat kinderen die pesten niet leuk worden gevonden door hun klasgenoten. De uitkomsten zijn conform de verwachtingen.

Hypothese 8: Gepest worden tijdens de basisschool hangt positief samen met gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs

Er is geen significant verband gevonden tussen gepest worden tijdens de bovenbouw van de basisschool en gepest worden tijdens de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Dit wijst niet op stabiliteit van gepest worden.

Hypothese 9: Pesten tijdens de basisschool hangt positief samen met pesten tijdens het voortgezet onderwijs

Er is geen significant verband gevonden tussen pesten tijdens de basisschool en pesten tijdens het voortgezet onderwijs. Ook deze uitkomsten wijzen niet op stabiliteit van pesten.

4.3 Waardoor veranderen kinderen van rol in het pesten?

De onderzoeksvraag naar de omstandigheden waaronder kinderen veranderen van rol in pesten wordt in de huidige paragraaf uitgewerkt.

De derde onderzoeksvraag luidt: onder welke omstandigheden veranderen kinderen in het pesten?

Er is gekeken naar het ervaren van 'nare' gebeurtenissen en naar 'leuk' of 'niet leuk' gevonden worden door klasgenoten. Hier is voor gekozen omdat verwacht wordt dat het ervaren van een 'nare' gebeurtenis en 'leuk' en 'niet leuk' gevonden worden van invloed zijn op een verandering in het innemen van een positie in het pesten. De scores van de pesters en de slachtoffers op deze variabelen worden vergeleken met de scores van de onbetrokkenen. De onderlinge correlaties en beschrijvende statistieken van deze variabelen zijn te vinden in de bijlagen 6 en 7.

Kinderen hebben tijdens de tweede meting een vragenlijst ingevuld over 34 levensgebeurtenissen. Uit deze lijst zijn 22 gebeurtenissen geselecteerd die gemiddeld gezien als 'naar' werden ervaren. Tijdens de tweede meting is gevraagd naar het meemaken van een gebeurtenis in de afgelopen twee jaar, deze periode valt tussen de eerste en de tweede meting. Een overzicht van de geselecteerde gebeurtenissen is te vinden in bijlage 2. De totale score is de score van alle 22 gebeurtenissen per kind.

Tabel 13 Totale score 'nare' gebeurtenissen

	N	Min.	Max.	Gem.	SE
Totale score 'nare' gebeurtenissen	591	,00	15,00	3,34	3,18

Het blijkt dat wanneer kinderen een bepaalde gebeurtenis hebben meegemaakt, ze deze gemiddeld een score geven van 3,3, wat valt onder de categorie 'tamelijk naar' tot 'heel erg naar'.

Door middel van een Anova-toets wordt getoetst of het ervaren van de verschillende gebeurtenissen zorgt voor een verandering in positie in het pesten. Er is een indeling gemaakt op basis van kind-, adolescent- en stabiele pesters en slachtoffers. De scores van deze groepen pesters en slachtoffers worden vergeleken met de scores van de onbetrokkenen. Er is besloten om de pester/slachtoffers wanneer ze bij een andere meting slachtoffer waren, bij de slachtoffers in te delen en om ze bij de pesters in te delen wanneer ze bij de andere meting pester waren. De stabiele pester/slachtoffers zijn tevens ingedeeld bij de pesters. Hier is voor gekozen omdat deze groep op een groot aantal kenmerken vergelijkbaar is met de pesters.

De groepen welke bij beide metingen wisselen tussen pester en slachtoffer zijn niet meegenomen in de analyses. Hier is voornamelijk voor gekozen met het oog op de overzichtelijkheid. Hieruit volgt de groepsindeling zoals vermeld in tabel 14.

Tabel 14 Groepsindeling en invulling van de groepen

	Eerste meting	Tweede meting	Aant.	Perc.
Kind pester	Pester/slachtoffer	Onbetrokken	79	13,1%
	Pester	Onbetrokken		
Adolescent pester	Onbetrokken	Pester/slachtoffer	72	12%
	Onbetrokken	Pester		
Stabiele pester	Pester/slachtoffer	Pester/slachtoffer	46	7,7%
	Pester	Pester		
	Pester/slachtoffer	Pester		
	Pester	Pester/slachtoffer		
Kind slachtoffer	Slachtoffer	Onbetrokken	67	11,1%
Adolescent slachtoffer	Onbetrokken	Slachtoffer	43	7,2%
Stabiel slachtoffer	Slachtoffer	Slachtoffer	23	3,8%
	Pester/slachtoffer	Slachtoffer		
	Slachtoffer	Pester/slachtoffer		
Onbetrokken	Onbetrokken	Onbetrokken	271	45,1%
Totaal			601	100%

Een belangrijke kanttekening volgt uit het feit dat er tijdens beide metingen aan de kinderen is gevraagd welke klasgenoten ze ‘leuk’ of ‘niet leuk’ vinden. De kind pesters en kind slachtoffers herstellen zich in hun pestgedrag en zijn onbetrokken tijdens het voortgezet onderwijs. Of ze tijdens het voortgezet onderwijs ‘leuk’ of ‘niet leuk’ gevonden worden is interessant omdat ze op dat moment onbetrokken zijn. Beoordeeld kan worden of deze kinderen tijdens het voortgezet onderwijs, nadat ze pester of slachtoffer zijn geweest, even ‘leuk’ gevonden worden als de onbetrokkenen. Voor de adolescent pesters en adolescent slachtoffers geldt dat ze tijdens de basisschool een onbetrokken rol hadden. Ze zijn gaan pesten of slachtoffer geworden tijdens het voortgezet onderwijs. Interessant is het om te beoordelen of deze groep meer ‘leuk’ of meer ‘niet leuk’ gevonden wordt op het moment dat ze nog onbetrokken bij het pesten zijn, tijdens de basisschool.

Slachtoffers

Allereerst zijn de kind-, adolescent- en stabiele slachtoffers vergeleken met de onbetrokkenen. In bijlage 8 is af te lezen welke verschillen tussen de groepen significant zijn.

Tabel 15 Anova toets voor de slachtoffers

	Kind slachtoffer N=67	Adolescent slachtoffer N=43	Stabiel slachtoffer N=23	Onbetrokkene N=271	F-Toets
Nare gebeurtenissen	0,26	0,29	0,06	-0,15	4,42*
Leuk gevonden worden t1	-0,08	-0,33	-0,27	0,07	2,83
Leuk gevonden worden t2	-0,01	-0,37	-0,90	0,05	8,22***
Niet leuk gevonden worden t1	0,12	-0,07	1,06	-0,42	31,42***
Niet leuk gevonden worden t2	-0,14	0,92	1,33	-0,36	54,27***

*:p<.05 / ***:p<.001

Nare gebeurtenissen

Uit tabel 15 blijkt dat de adolescent slachtoffers het hoogst scoren op het ervaren van 'nare' gebeurtenissen, gevolgd door de kind slachtoffers, de stabiele slachtoffers en tot slot de onbetrokkenen. Om te kunnen beoordelen of de verschillen tussen de groepen significant zijn is een tweede Anova toets uitgevoerd. Het blijkt dat de gevonden verschillen tussen de kind slachtoffers en de onbetrokkenen en tevens de verschillen tussen de adolescent slachtoffers en de onbetrokken significant zijn. De kind slachtoffers zijn onbetrokken ten tijde van de tweede meting. Ze scoren hoog op het ervaren van een 'nare' gebeurtenis. Het ervaren van een nare gebeurtenis zorgt er bij de kind slachtoffers voor dat ze een onbetrokken rol in gaan nemen. Ook de adolescent slachtoffers scoren hoog op het ervaren van een 'nare' gebeurtenis. Ze werden ten tijde van de eerste meting niet gepest en zijn na het ervaren van een nare gebeurtenis slachtoffer van pesten geworden. Voor de onbetrokkenen die het laagst scoren op het ervaren van 'nare' gebeurtenissen geldt dat ze dezelfde, namelijk een onbetrokken rol, zijn gaan innemen. Het ervaren van een 'nare' gebeurtenis zorgt bij de slachtoffers voor een verandering van rol, van onbetrokken naar slachtoffer (adolescent slachtoffers) en van slachtoffer naar onbetrokken (kind slachtoffers).

Leuk gevonden worden

Ook voor 'leuk' gevonden worden zijn er duidelijke verschillen tussen alle groepen. De onbetrokkenen scoren het hoogst en worden op beide momenten het meest leuk gevonden. Voor de meting tijdens de basisschool worden ze gevolgd door de kind slachtoffers, de stabiele slachtoffers en tot slot de adolescent slachtoffers. Voor de meting tijdens het voortgezet onderwijs worden ze gevolgd door de kind pesters, de adolescent pesters en tot slot de stabiele pesters. Het blijkt dat enkel voor het voortgezet onderwijs de verschillen tussen de kind- en de stabiele slachtoffers en tussen de stabiele slachtoffers en de onbetrokken significant zijn. De onbetrokkenen worden het meest leuk gevonden en de stabiele slachtoffers het minst.

Niet leuk gevonden worden

Tot slot zijn er duidelijke verschillen tussen alle groepen slachtoffers en de onbetrokkenen voor 'niet leuk' gevonden worden. De onbetrokkenen scoren het laagst op 'niet leuk' gevonden worden. Ze worden het minst 'niet leuk' gevonden. Tijdens de basisschool worden ze gevolgd door de adolescent- (op dit moment onbetrokken), de kind- en de stabiele slachtoffers welke het meest 'niet leuk' gevonden worden. Tijdens het voortgezet onderwijs worden de onbetrokkenen gevolgd door de kind-(op dit moment onbetrokken), de adolescent en de stabiele slachtoffers. De stabiele slachtoffers worden op beide momenten het meest genomineerd voor 'niet leuk'. De genoemde verschillen zijn significant.

Pesters

De volgende Anova toets vergelijkt de scores van de kind-, adolescent en stabiele pesters met de scores van onbetrokkenen. Ook voor de pesters is in bijlage 8 af te lezen welke verschillen significant zijn.

Tabel 16 Anova toets voor de pesters

	Kind pester N=79	Adolescent pester N=72	Stabiele pester N=46	Onbetrokkene N=271	F-toets
Nare gebeurtenissen	0,04	-0,04	0,02	-0,15	1,06
Leuk gevonden worden t1	0,27	0,13	-0,44	0,07	5,49**
Leuk gevonden worden t2	0,15	0,04	0,07	0,05	0,25
Niet leuk gevonden worden t1	0,45	-0,27	1,26	-0,42	74,33***
Niet leuk gevonden worden t2	-0,27	0,29	0,75	-0,36	34,05***

: $p < .01$ / *: $p < .001$

Nare gebeurtenissen

Uit de vergelijkbare toets voor de drie groepen pesters blijkt dat de onbetrokkenen lager scoren op het ervaren van 'nare' gebeurtenissen dan de drie groepen pesters. De kind pesters scoren het hoogst op het ervaren van 'nare' gebeurtenissen, gevolgd door de stabiele- en de adolescent pesters. De verschillen tussen de groepen zijn klein. De onbetrokkenen en de stabiele pesters veranderen niet van rol en scoren het laagst en het een na hoogst. Ook voor de pesters is een Anova toets uitgevoerd om te bekijken in hoeverre de uitkomsten significant zijn. Het blijkt dat alle genoemde verschillen tussen de groepen op het gebied van het ervaren van de 'nare' gebeurtenissen niet significant zijn. Uit tabel 16 blijkt dat tevens de toets zelf niet significant is. Er kunnen voor de pesters geen uitspraken gedaan worden over het veranderen van rol na het ervaren van een nare gebeurtenis.

Leuk gevonden worden

Voor 'leuk' gevonden worden tijdens de basisschool zijn de resultaten als volgt; de kind pesters worden het meest leuk gevonden, gevolgd door de adolescent pesters (op dit moment onbetrokken), de onbetrokkenen en tot slot de stabiele pesters. Tijdens het voortgezet onderwijs geldt dat de kind pesters wederom het meest leuk gevonden worden (op dit moment onbetrokken), gevolgd door de stabiele pesters, de onbetrokkenen en tot slot de adolescent pesters. Het blijkt dat enkel de verschillen tijdens de basisschool tussen de stabiele pesters en de kind pesters, de stabiele pesters en de adolescent pesters en tot slot de verschillen tussen de onbetrokken en stabiele pesters significant zijn. Uit tabel 20 blijkt dat de toets voor het voortgezet onderwijs niet significant is. Er kunnen geen uitspraken worden gedaan ofver het veranderen van rol.

Niet leuk gevonden worden

Tijdens de eerste meting scoren de stabiele pesters scoren het hoogst en worden ze het meest niet leuk gevonden, gevolgd door de kind pesters, de adolescent pesters en de onbetrokkenen. Voor de tweede meting geldt dat de stabiele pesters wederom het meest niet leuk gevonden worden, gevolgd door de adolescent pesters, de kind pesters en de onbetrokkenen. De genoemde verschillen zijn significant.

Hypothese 10: Kinderen veranderen door het ervaren van de 'nare' gebeurtenissen in het gepest worden en gepest worden

De onbetrokkenen geven aan dat ze de ervaren gebeurtenissen als minder naar ervaren dan de groepen slachtoffers en pesters. De uitkomsten wijzen erop dat kinderen die een meegemaakte gebeurtenis als 'naar' ervaren vaker tot de slachtoffers behoren dan tot de onbetrokkenen. De kind slachtoffers en de adolescent slachtoffers veranderen van rol, tevens scoren zij het hoogst op het ervaren van 'nare' gebeurtenissen. Er kunnen geen uitspraken gedaan worden over een verandering na het ervaren van een 'nare' gebeurtenis voor de groepen pesters. De verschillen tussen de groepen pesters zijn klein en blijken niet significant.

Hypothese 11a: Kinderen veranderen door het 'leuk gevonden worden' van positie in het pesten en gepest worden. Kinderen die 'leuk' gevonden worden behoren vaker tot de onbetrokkenen dan tot de slachtoffers en pesters.

De onbetrokken worden vaker 'leuk gevonden' dan de kind-, adolescent- en stabiele slachtoffers. Dit is conform de verwachtingen. De uitkomsten wijzen erop dat kinderen die leuk gevonden worden tot de onbetrokkenen behoren en wanneer ze minder leuk gevonden worden, ze eerder tot de slachtoffers gaan behoren.

Voor de pesters geldt dat de kind pesters op beide momenten het meest leuk gevonden worden. Op het moment dat ze pester zijn en tijdens de voortgezet onderwijs wanneer ze onbetrokken zijn. Tijdens de basisschool worden de stabiele pesters het minst leuk gevonden en tijdens het voortgezet onderwijs de adolescent pesters. Voor de pesters lijkt leuk of minder leuk gevonden worden niet van invloed te zijn op een verandering in het pesten. Deze uitkomsten zijn niet significant.

Hypothese 11b: Kinderen veranderen door het 'niet leuk' gevonden worden van positie in het pesten en gepest worden. Kinderen die 'niet leuk' gevonden worden behoren vaker tot de pesters en tot de slachtoffers dan tot de onbetrokkenen.

Voor de slachtoffers geldt dat de onbetrokkenen het laagste scoren op 'niet leuk gevonden worden'. Een verandering in 'niet leuk' gevonden worden lijkt samen te gaan met een slachtoffer rol.

Ook voor de pesters geldt dat de onbetrokkenen het minst zijn genomineerd voor 'niet leuk' gevonden worden. Wanneer kinderen veel nominaties ontvangen voor 'niet leuk gevonden worden' lijkt dit samen te gaan met een rol als pester of slachtoffer. Deze uitkomsten zijn conform de verwachtingen. De onbetrokkenen worden het minst 'niet leuk' gevonden in vergelijking met de pesters en de slachtoffers.

4.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de resultaten uit de analyses van de drie onderzoeksvragen en hypothesen besproken.

Bij de eerste vraag naar de stabiliteit van pesten is gebleken dat het aantal pesters/slachtoffers en slachtoffers ten tijde van de tweede meting licht is afgenomen. De groep onbetrokkenen en de groep pesters zijn in aantal licht gestegen ten opzichte van de eerste meting. Vervolgens is er gekeken naar de stabiliteit van een bepaalde rol in het pesten. Het is gebleken dat 13,8% van de kinderen op beide momenten een betrokken rol had. Hiernaast had 43,9% op beide momenten een onbetrokken rol. Tot slot hadden 42,3% van de kinderen tijdens de ene meting een betrokken en tijdens de andere meting een onbetrokken rol. Verder is gebleken dat de meerderheid van de pesters en de pester/slachtoffers uit jongens bestaat.

De meerderheid van de groep onbetrokkenen en slachtoffers bestaat uit meisjes. Bij de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag naar de stabiliteit is gebleken dat er weinig sprake is van stabiliteit van de verschillende rollen. Er vinden veel verschuivingen plaats, zowel in de rollen, als ook in de betrokken- en onbetrokkenheid in het pesten.

De tweede onderzoeksvraag naar de oorzaken voor pesten en gepest worden is vervolgens behandeld. Gepest worden hangt voor beide metingen negatief samen met het vertonen van agressief gedrag. Er is sprake van een positieve samenhang tussen gepest worden met 'niet leuk' gevonden worden en pesten. Tijdens het voortgezet onderwijs wordt gepest worden ook voorspeld door het vertonen van teruggetrokken gedrag en niet leuk gevonden worden tijdens de basisschool. Pesten wordt bij beide metingen voorspeld door het zijn van een jongen, het vertonen van agressief gedrag, geen teruggetrokken gedrag vertonen, leuk en niet leuk gevonden worden, populair zijn en tot slot door gepest worden. Zowel tijdens de basisschool als ook tijdens het voortgezet onderwijs wordt pesten voorspeld door het vertonen van agressief gedrag op de basisschool. Tevens is bij het behandelen van deze onderzoeksvraag gekeken naar de invloed van het innemen van een bepaalde rol tijdens de basisschool op het vervullen van een rol tijdens het voortgezet onderwijs. Er is geen verband gevonden tussen gepest worden tijdens de basisschool en gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs. Ook voor pesten tijdens de basisschool en tijdens het voortgezet onderwijs is geen verband gevonden. Deze uitkomsten wijzen niet op stabiliteit van pesten en gepest worden. Er is wel sprake van een significant positief verband tussen pesten en gepest worden voor beide metingen. Hieruit volgt dat pesten gepest worden voorspeld en andersom. Dit levert bewijs voor het bestaan van de combinatie rol van pester / slachtoffer. Dit is de groep die op bepaald moment tegelijkertijd pest en gepest wordt.

Tot slot is de derde onderzoeksvraag naar de oorzaken voor een verandering in het pesten behandeld. Bij de vergelijking van de slachtoffers en de pesters met de onbetrokkenen is gebleken dat de slachtoffers de gebeurtenissen als meer 'naar' hebben ervaren dan de onbetrokkenen. De onbetrokkenen worden leuker gevonden dan de 3 groepen slachtoffers tijdens beide metingen. Voor de vergelijking van de pesters met de onbetrokkenen bleek dat de kind pesters op beide momenten het meest leuk gevonden worden. Zowel tijdens de basisschool toen ze pester waren als tijdens het voortgezet onderwijs toen ze onbetrokken waren. De onbetrokkenen zijn minder genomineerd als 'niet leuk' dan de drie groepen slachtoffers en de drie groepen pesters tijdens beide metingen.

5 Conclusies en discussie

In dit hoofdstuk worden op basis van de eerder beschreven resultaten conclusies getrokken voor de verschillende onderzoeksvragen.

5.1 Stabiliteit van pesten

De eerste onderzoeksvraag luidt: in hoeverre is er sprake van stabiliteit van bepaalde rollen bij pestgedrag?

Uit de resultaten is gebleken dat er behoorlijke verschuivingen zijn in de rollen die kinderen innemen. De stabiliteit van pesten of gepest worden blijkt niet groot te zijn. Bijna de helft van de kinderen neemt tijdens de ene meting een betrokken en tijdens de andere meting een onbetrokken rol in. Uit de regressieanalyses van de tweede onderzoeksvraag is bovendien gebleken dat er geen verband is tussen pesten en gepest worden tijdens de basisschool en dezelfde rol tijdens het voortgezet onderwijs. Dit wijst niet op stabiliteit van pesten en gepest worden.

De verschuivingen in de rollen en het ontbreken van de stabiliteit is mogelijk te verklaren door de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs. Kinderen gaan naar een andere schoolomgeving, met grotendeels andere klasgenoten en andere leerkrachten. Hierdoor maken veel kinderen een nieuwe start en laten ze het pesten of gepest worden achter zich. Anderzijds is er ook een groep kinderen die op het voortgezet onderwijs voor het eerst gaat pesten en gepest wordt. In de onderzoeken van Pelligrini is gekeken naar pesten in relatie tot de overgang naar het voortgezet onderwijs (Pelligrini, 2002; Pelligrini & Bartini, 2000; Pelligrini & Long, 2002). Pesten bleek voor kinderen een manier te zijn om een plek te verwerven in een nieuwe groep, zoals een nieuwe school of klas. Het is gebleken dat pestgedrag stabiel blijft wanneer iemand in dezelfde klas blijft, in tegenstelling tot de situatie waarin iemand naar een andere klas gaat, met een andere leerkracht en eventueel met andere klasgenoten (Salmivalli et al., 1998; Pelligrini, 2002). Het is aan te bevelen om later nogmaals de stabiliteit te onderzoeken via TRAILS, op basis van een aantal metingen op het voortgezet onderwijs. Er is dan geen sprake van een verandering van school of klas. Bovenstaande is een mogelijke verklaring voor het gegeven dat er geen grote wijzigingen zijn in de hoeveelheid pesters en slachtoffers in het algemeen, maar wel behoorlijke verschuivingen in betrokkenheid bij de individuele kinderen.

Hierbij dient wel een kanttekening gemaakt te worden. Kinderen hebben een bepaalde rol toegewezen gekregen wanneer ze tot de groep behoorden die 25% van de nominaties heeft gekregen. De hoeveelheid kinderen die zijn ingedeeld bij een bepaalde rol zal hierdoor minder fluctueren. Door het toepassen van deze methode zijn de uitkomsten mogelijk minder extreem en het verschil in aantal pesters en slachtoffers kan hierdoor tijdens beide metingen minder groot zijn. Ook voor het meten van de stabiliteit zijn om dezelfde redenen de uitkomsten minder extreem.

5.2 Welke factoren zorgen ervoor dat kinderen gaan pesten?

De tweede onderzoeksvraag luidt: wat zijn de oorzaken voor pesten of gepest worden op de twee verschillende tijdstippen?

Uit de besproken resultaten is gebleken dat kinderen die agressief gedrag vertonen vaker pesters zijn. Mogelijk bijten de niet agressieve kinderen minder van zich af waardoor ze een makkelijke prooi zijn voor de pesters. De invloed van het vertonen van agressief gedrag op pesten bleek sterk te zijn. Kinderen die tijdens de basisschool agressief gedrag vertonen pesten niet alleen vaker op dat moment maar ook tijdens het voortgezet onderwijs.

Tevens lopen kinderen die ‘niet leuk’ gevonden worden groter risico om te pesten of gepest te worden. Er is ook gekeken of dit ‘niet leuk’ gevonden worden, of juist het pesten of gepest worden, eerder voorkomt. Voorspelt het ‘niet leuk’ gevonden worden het pesten en gepest worden of andersom? Er is enkel een verband gevonden tussen gepest worden en ‘niet leuk’ gevonden worden. Kinderen die ‘niet leuk’ gevonden worden door hun klasgenoten worden vervolgens gepest.

Het is gebleken dat zowel het ‘leuk’ als ‘niet leuk’ gevonden worden tijdens de basisschool het pesten tijdens de basisschool voorspelt. Deze conclusie lijkt op het eerste gezicht tegenstrijdig te zijn. Een mogelijke verklaring is echter dat pesten een groepsproces is en dat pesters goed geïntegreerd zijn in de klas (Veenstra et al., 2005). Pesters hebben vrienden door wie ze ‘leuk’ gevonden worden. Aan de andere kant lijkt er een groep te zijn die de pesters ‘niet leuk’ vindt. Onder deze groep vallen mogelijk de slachtoffers en de onbetrokkenen. Dat pesters soms weinig geliefd zijn blijkt uit eerder onderzoek (Veenstra et al., 2005).

Het vertonen van teruggetrokken gedrag gaf verschillende uitkomsten voor pestgedrag. Vanuit de meting tijdens de bovenbouw van de basisschool blijkt dat de kinderen die teruggetrokken zijn meer worden gepest. Vanuit de meting in de onderbouw van het voortgezet onderwijs blijkt dat juist de kinderen die zich niet terugtrekken meer worden gepest. Het is mogelijk dat kinderen die gepest worden opvallen binnen de klas. Dit kan zijn doordat ze zich terugtrekken of juist doordat ze op een meer negatieve manier aanwezig zijn. Ook kan het verschil te maken hebben met de verschillende levensfasen van kinderen. Op de basisschool volgen kinderen de groepsnorm en onderscheiden ze zich minder. Op het voortgezet onderwijs ontwikkelen kinderen zich tot puber en adolescent. Als puber zetten kinderen zich mogelijk meer af tegen andere klasgenoten, leraren en ouders. Hun gedrag verandert als gevolg hiervan van teruggetrokken naar niet teruggetrokken. Beide vormen van gedrag hangen samen met gepest worden.

Tot slot is bij het behandelen van deze onderzoeksvraag gekeken naar de invloed van pesten en gepest worden tijdens de basisschool op pesten en gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs. Er is geen verband gevonden tussen gepest worden op beide momenten. Ook voor pesten is er geen verband gevonden tussen de basisschool en het voortgezet onderwijs. Deze uitkomsten wijzen wederom niet op stabiliteit van pesten en gepest worden. Dit is verrassend omdat verwacht werd dat pesten en gepest worden redelijk stabiel zijn. Wel is gebleken dat pesten tijdens beide metingen wordt voorspeld door gepest worden. Ook gepest worden wordt tijdens beide metingen voorspeld door pesten. Dit wijst op het duidelijke bestaan van de groep pesters / slachtoffers die tegelijkertijd pesten en gepest worden.

5.3 Waardoor veranderen kinderen van rol in het pesten?

De derde onderzoeksvraag luidt: onder welke omstandigheden veranderen kinderen van rol in pesten?

Allereerst is er gekeken naar de verschillen tussen de slachtoffers en de onbetrokkenen. De drie groepen slachtoffers (kind slachtoffer, adolescent slachtoffer en stabiele slachtoffer) zijn vergeleken met de onbetrokkenen op drie gebieden: het ervaren van 'nare' gebeurtenissen, het 'leuk' gevonden worden en het 'niet leuk' gevonden worden.

Het is gebleken dat slachtoffers die een 'nare' gebeurtenis meemaken van rol veranderen. De slachtoffers veranderen door het ervaren van een nare gebeurtenis van slachtoffer naar onbetrokkene (de kind slachtoffers). Een andere groep kinderen verandert van onbetrokken naar slachtoffer, (de adolescent slachtoffers). De kind slachtoffers die de gebeurtenissen niet als naar ervaren blijven slachtoffer (stabiele slachtoffers). De onbetrokkenen die de gebeurtenissen niet als naar ervaren blijven onbetrokken. Een mogelijke verklaring voor bovenstaande is dat een aantal levensgebeurtenissen zorgen voor een andere omgeving, zoals een verhuizing, blijven zitten of naar het voortgezet onderwijs gaan. Ook het uitgaan van een verkering of het verliezen van een vriend of vriendin kan zorgen voor een verandering in positie of gedrag, wat kan leiden tot het gepest worden.

Onbetrokken worden door hun klasgenoten het meest genomineerd als 'leuk'. De stabiele en de adolescent slachtoffers worden het minst 'leuk' gevonden. De verschillen tussen de groepen bij de meting op de basisschool zijn niet significant. Uit de meting in het voortgezet onderwijs blijkt dat de onbetrokkenen het leukst worden gevonden en de stabiele slachtoffers het minst leuk.

Tot slot is gebleken dat de onbetrokkenen het minst 'niet leuk' gevonden worden. Voor de adolescent slachtoffers geldt dat deze tijdens de basisschool meer 'niet leuk' gevonden worden dan de onbetrokkenen. Deze groep kinderen heeft op dat moment een onbetrokken rol. Ze kunnen dus mogelijk worden herkend alvorens ze gepest worden, waarna een bepaalde interventie ervoor kan zorgen dat ze in de toekomst niet gepest worden. De stabiele slachtoffers worden minder leuk gevonden dan de kind en de adolescent slachtoffers. Zij zijn duidelijk minder geliefd dan de kinderen die enkel tijdens de basisschool of tijdens het voortgezet onderwijs gepest worden.

Vervolgens zijn de drie groepen pesters (kind pesters, adolescent pesters en stabiele pesters) vergeleken met de onbetrokkenen op dezelfde drie gebieden.

De verschillen in het ervaren van de gebeurtenissen tussen de pesters en de onbetrokkenen zijn klein en blijken niet significant te zijn. Er kunnen geen uitspraken worden gedaan over een eventuele verandering van rol.

Voor leuk gevonden is niet gebleken dat dit effect heeft op het innemen van een bepaalde rol. De kind pesters worden tijdens de basisschool leuker gevonden dan de stabiele pesters. Op dat moment pesten beiden groepen. Wel lijkt er een verschil te zijn tussen de stabiele pesters en de tijdelijke pesters. Ook de adolescent pesters worden leuker gevonden dan de stabiele pesters tijdens de basisschool. De adolescent pesters zijn op dat moment onbetrokken. Tot slot is er ook een significant verschil tussen de onbetrokkenen en de stabiele pesters. De onbetrokkenen worden leuker gevonden dan de stabiele pesters.

Ook 'niet leuk' gevonden worden blijkt geen effect te hebben op het innemen van een bepaalde rol in het pesten. Wel blijkt dat de stabiele pesters op beide momenten het meest worden genomineerd als 'niet leuk'. De onbetrokkenen worden het minst 'niet leuk' gevonden.

De stabiele pesters en slachtoffers scoren vrij extreem. Ze worden weinig genomineerd als 'leuk' en worden vaak genomineerd als 'niet leuk'. Een mogelijke verklaring is dat deze kinderen opvallen en hierdoor vaker worden genomineerd als 'niet leuk'. Van pesters is bekend dat ze vaak nadrukkelijk aanwezig zijn in de klas en duidelijk geïntegreerd zijn (Veenstra et al., 2005). Van slachtoffers is bekend dat ze vaak worden afgewezen (Salmivelli et al., 1996). De pesters / slachtoffers zijn niet geliefd in de klas en worden vaak verworpen (Veenstra et al., 2005). Bovenstaande verklaart het hoge aantal nominaties op 'niet leuk' en het lage aantal nominaties op 'leuk' van deze groepen.

5.4 Aanbevelingen en kenmerken onderzoek

Hieronder volgen een aantal aanbevelingen voor toekomstig onderzoek. Vervolgens worden een aantal beperkingen van het huidige onderzoek besproken. Er wordt afgesloten met een aantal kenmerkende punten van dit onderzoek.

Aanbevelingen

Dit onderzoek is verricht met gegevens van de eerste en de tweede meting van TRAILS. Elke twee jaar vindt er een nieuwe meting plaats. Het is aan te bevelen om na verloop van tijd vervolgonderzoek naar de stabiliteit van pesten uit te voeren met de gegevens van volgende metingen van TRAILS. Meer onderzoek, voornamelijk longitudinaal, is noodzakelijk omdat bekend is welke negatieve gevolgen pesten en gepest hebben. Door longitudinaal onderzoek en het verbreden van kennis kan pesten mogelijk voorkomen of verminderd worden. Ook andere onderzoekers geven aan dat er vraag is naar longitudinale onderzoeken (Boulton & Smith, 1994; Hanish & Guerra, 2004; Salmivelli & Isaacs, 2005).

Vervolgens is uit dit onderzoek gebleken dat de stabiliteit bij pesten en gepest worden gering is. Interessant is het om na te gaan in hoeverre er sprake is van stabiliteit bij kinderen die niet tot weinig wisselen van klas en klasgenoten. Vanuit vervolgonderzoek via TRAILS kan deze stabiliteit onderzocht worden.

De derde aanbeveling volgt uit de verwachting dat pesten in de toekomst een actueel onderwerp zal blijven. Er verschijnen toenemende berichten over pesten via internet. Mogelijk ervaren kinderen deze vorm van pesten als laagdrempelig en onschuldig. Het is interessant om te onderzoeken of het pesten in omvang toeneemt of dat pesten via internet een veranderende vorm van pesten is.

Tot slot is het aan te bevelen om verder onderzoek te verrichten op het gebied van de gebeurtenissen die zorgen voor een verandering van rol. Uit dit onderzoek blijkt dat het ervaren van 'nare' gebeurtenissen zorgt voor een verandering in de rol van slachtoffer. Er is gekeken hoe 'naar' kinderen een gebeurtenis ervaren hebben. Ook is het interessant om te kijken naar het aantal meegemaakte gebeurtenissen. Mogelijk heeft het aantal en niet alleen de ervaring van de meegemaakte gebeurtenissen effect op het innemen van een rol. Tevens zou er onderzocht kunnen worden welke specifieke gebeurtenissen zorgen voor een verandering.

Beperkingen

Er zijn een aantal beperkingen van het huidige onderzoek te noemen. Het onderzoek is gebaseerd op een groep kinderen uit het reguliere onderwijs. Deze groep bevat geen kinderen uit het speciaal onderwijs. Dit maakt de uitkomsten enkel vergelijkbaar met kinderen in het reguliere basis- en voortgezet onderwijs. Ten tweede is er voor de indeling in de verschillende rollen enkel gebruik gemaakt van nominaties van klasgenoten. Op zich is deze methode heel betrouwbaar, mede omdat er verschillende nominaties nodig zijn voordat een bepaalde indeling volgt. Een mogelijke beperking is echter dat kinderen hun klasgenoten niet zo snel 'negatief' zullen nomineren.

Tot slot is voor de indeling in rollen gebruik gemaakt van de volgende methode. Kinderen hebben een bepaalde rol toegewezen gekregen wanneer ze tot de groep behoorden die 25% van de nominaties heeft gekregen. De hoeveelheid kinderen die zijn ingedeeld bij een bepaalde rol zal hierdoor minder fluctueren. Door het toepassen van deze methode zijn de uitkomsten waarschijnlijk minder extreem en het verschil in aantal pesters en slachtoffers kan hierdoor tijdens beide metingen minder groot zijn. Ook voor het meten van de stabiliteit zijn om dezelfde redenen de uitkomsten minder extreem.

Kenmerken

Het huidige onderzoek onderscheidt zich ten eerste door het longitudinale karakter. Door middel van longitudinale onderzoeken kan er goed gekeken worden naar het verloop en de stabiliteit van pesten. Ten tweede is het waardevol dat er gebruik is gemaakt van meerdere informanten. Er zijn gegevens verzameld van de kinderen zelf, klasgenoten en leerkrachten. Door het gebruik van deze informanten is er veel informatie beschikbaar over de kinderen en is de ontwikkeling en het gedrag van de kinderen van meerdere kanten te beoordelen. Ten derde is er voor dit onderzoek gebruik gemaakt van een bestand met gegevens van 617 kinderen. Door de omvang van het bestand neemt de betrouwbaarheid van de resultaten toe. Ten vierde is het bijzonder dat dit onderzoek zich heeft gericht niet enkel op de omvang en de toe- of afname van pesten, maar dat er tevens is gekeken naar de stabiliteit en de oorzaken voor een eventuele verandering in het pesten en gepest worden. Er is gekeken of individuele kinderen blijven pesten of gepest worden. Tot slot is onderzoek naar de oorzaken van een verandering van een rol niet eerder verricht. De resultaten van deze onderzoeksvraag voegen belangrijke informatie toe.

Literatuurlijst

- Boulton, M.J., Smith, P.K. (1994). Bully / victim problems in middle-school children stability, self-perceived competence, peer perceptions and peer acceptance. *British journal of developmental psychology* 12, 315-329
- Camodeca, M., Goossens, F.A., Terwogt, M.M., Schuengel, C. (2002). Bullying and victimization among school-age children: Stability and links to proactive and reactive aggression. *Social development* 11 (3), 332-345
- Crothers, L.M., Levinson, E.M. (2004). Assessment of bullying: A review of methods and instruments. *Journal of counseling and development* 82 (4), 496-503
- Erwin, P. (1993). *Friendship and peer relations in children*. Chichester: John Wiley and Sons.
- Espelage, D.L., Swearer, S.M. (2003). Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here? *School psychology review* 32 (3), 365-383
- Fekkes, M. (2005). *Bullying among elementary school children*. Amsterdam, De Bink.
- Griffin, R.S., Gross, A.M. (2004). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and violent behavior* 9 (4), 379-400
- Hanish, L.D., Guerra, N.G. (2004). Aggressive victims, passive victims, and bullies: developmental continuity or developmental change? *Merrill-Palmer Quarterly* 50, (1) 17-38
- Harland, P., Reijneveld, S.A., Brugman, E., Verloove-Vanhorick, S.P., Verhulst, F.C. (2002). Family factors and life events as risk factors for behavioural and emotional problems in children. *European child & adolescent psychiatry* 11 (4), 176-184
- Jansen, H., (1991). *Een pestverhaal. Pesten op school*. Tijdschrift voor Leerlingbegeleiding, 2-8.
- Juvonen, J., Graham, S. (2001). *Peer harassment in school: the plight of the vulnerable and victimized*. New York: Guilford Press.
- Kochenderfer-Ladd, B. (2003). Identification of aggressive and asocial victims and the stability of theory peer victimization. *Merrill-Palmer Quarterly* 48, 4, 401-425
- Lease, M., Kennedy, C.A., Axelrod, J.L., (2002). Children's social constructions of popularity. *Social development*, 11 (1), 87-109.
- Malone, P.S., Lansford, J.E., Castellino, D.E., Berlin, L.J., Dodge, K.A., Bates, J.E., Pettit, G.S. (2004). Divorce and child behaviour problems: Applying latent change score models to life event data. *Structural equation modeling* 11 (3) , 401-423
- Monks, C., Smith, P.K., Swettenham, J. (2005). Psychological correlates of peer victimization in pre school: social cognitive skills, executive function and attachment profiles. *Aggressive behavior* 31, 571-588

- Monks, C., Smith, P.K., Swettenham, J. (2001). The origins of bullying and victimization in the peer group: Role diversity and stability. *Aggressive behavior* 27 (3), 251-252
- Mooij, T. (1992). *Pesten in het onderwijs*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.
- Olafsen, R.N., Viemerö, V. (2000). Bully/victim problems and coping with stress in school among 10 to 12 year old. *Aggressive behaviour* 26, 57-65
- Olweus, D. (1986). *Treiteren op school*. Amersfoort: College uitgevers.
- Olweus, D., (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge, MA: Blackwell publishers
- Olweus, D., Hoeben, S.M., Roegholt, M.(1992). *Treiteren op school: omgaan met pestkoppen en zondebokken in de klas*. Amersfoort: College.
- Olweus, D. (2005). A useful evaluation design, and effects of the Olweus Bullying Prevention Program. *Psychology crime & law* 11 (4), 389-402
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational leadership* 60 (6), 12-17
- Pelligrini, A.D. (2002). Bullying, victimization, and sexual harassment during the transition to middle school. *Educational psychologist* 37 (3), 151-163
- Pelligrini, A.D., Bartini M. (2000). A longitudinal study of bullying, victimization, and peer affiliation during the transition from primary school to middle school. *American educational research journal* 37 (3), 699-725
- Pelligrini, A.D., Long, J.D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British journal of development psychology* 20, 259-280
- Rodkin, P.C., Farmer, T.W., Pearl, R., Van Acker, R., (2000). Heterogeneity of popular boys: Antosocial and prosocial configurations. *Developmental psychology*, 36 (1), 14-24.
- Salmivelli, C., Isaacs, J. (2005). Prospective relations among victimization, rejection, friendlessness, and children's self- and peer- perceptions. *Child development* 76 (6), 1161-1171
- Salmivelli, C., Lappalainen, M., Lagerspetx, K.M.J. (1998). Stability and change of behavior in connection with bullying in schools: A two year follow up study. *Aggressive behavior* 24 (3), 205-218
- Salmivelli, C., Lagerspetx, K., Björkqvist, K., Österman, K. & Kaukianen, A. (1996). Bullying as a group process: Participants roles and their relations to social status within the group. *Aggressive behaviour*, 22, 1-15

Scholte, R.H.J., Engels, R.C.M.E., Overbeek, G., de Kemp, R.A.T., Haselager, G.J.T., (2006). *Stability and victimization and its association with social adjustment in childhood and adolescence*. Manuscript ingezonden ter publicatie.

Smith, J.D., Schneider, B.H., Smith, P.K., Ananiadou, K. (2004). The effectiveness of whole-school antibullying programs: A synthesis of evaluation research. *School psychology review* 33 (4), 547-560

Smith, P.K., Sharp, S. (1994). *School bullying: insights and perspectives*. Routledge: London and New York.

Sourander, A., Helstea, H., Piha, J. (2000). Persistence of bullying from childhood to adolescence - A longitudinal 8-year follow-up study. *Child abuse and neglect*, 24 (7), 873-881

Strohschein, L. (2005). Parental divorce and child mental health trajectories. *Journal of marriage and the family* 67 (5), 1286-1300

Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A.J., De Winter, A., Verhulst, F.C., Ormel, J. (2005). Bullying and victimization in elementary schools: A comparison of bullies, victims, bully/victim and uninvolved preadolescents. *Developmental Psychology*, 41 (4), 672-682.

Veenstra, R., Lindenberg, S., Zijlstra, B., De Winter, A.F., Verhulst, F.C., Ormel, J. (2006). The dyadic nature of bullying and victimization: Testing a dual perspective theory. *Te downloaden vanaf: www.gmw.rug.nl/veenstra*

Wood, J.J., Repetti, R.L., Roesch, S.C., (2004). Divorce and children's adjustment problems at home and school: the role of depressive / withdrawn parenting. *Child psychiatry and human development*, 35 (2), 121-142

Bijlagen

Bijlage 1

Meetinstrumenten

Agressief gedrag

Agressie is bij de eerste meting gemeten door middel van de volgende zes vragen die door de leerkracht zijn beantwoord ($\alpha = 0.89$, Revised Class Play).

1. Ik zie deze leerling als iemand die afgeeft op andere kinderen
2. Ik zie deze leerling als iemand die te bazing is
3. Ik zie deze leerling als iemand die andere kinderen veel plaagt
4. Ik zie deze leerling als iemand die veel vecht
5. Ik zie deze leerling als iemand die snel boos wordt
6. Ik zie deze leerling als iemand die andere kinderen in de rede valt

Referentie: Masten, A.S., Morison, P., Pellegrini, D.S. (1985). A revised class play method of peer assessment. *Developmental-Psychology*, 21(3), 523-533.

Schalen

- 0 = Helemaal niet van toepassing
- 1 = Zelden van toepassing
- 2 = Een beetje of soms van toepassing
- 3 = Duidelijk of vaak van toepassing
- 4 = Zeer duidelijk van toepassing

Agressie is bij de tweede meting gemeten door middel van de volgende vragen welke door de leerkracht zijn beantwoord: de leerling spreekt tegen of maakt ruzie, is uitdagend, is brutaal, schept op, is wreed, is pesterig, eist veel aandacht op, vernielt spullen van zichzelf of anderen, is ongehoorzaam, stoort andere leerlingen, praat voor zijn beurt, veroorzaakt veel onrust in de klas, is jaloers, vecht veel, schreeuwt of gilt veel, doet raar om aandacht te trekken, is explosief of onvoorspelbaar, is snel gefrustreerd, is koppig of prikkelbaar, is snel driftig, bedreigt andere mensen, is erg luidruchtig.

Schalen

- 0 = Helemaal niet van toepassing
- 1 = Zelden van toepassing
- 2 = Een beetje of soms van toepassing
- 3 = Duidelijk of vaak van toepassing
- 4 = Zeer duidelijk of zeer vaak van toepassing
- 5 = Bijna altijd van toepassing

Teruggetrokken gedrag

Teruggetrokken gedrag is bij de eerste meting gemeten door middel van zes vragen die door de leerkracht zijn beantwoord ($\alpha = 0.80$, Revised Class Play).

1. Ik zie deze leerling als iemand die vaak wordt buitengesloten
2. Ik zie deze leerling als iemand die snel gekwetst is
3. Ik zie deze leerling als iemand die meestal verdrietig is
4. Ik zie deze leerling als iemand die liever alleen dan met anderen speelt
5. Ik zie deze leerling als iemand die moeite heeft met vrienden maken
6. Ik zie deze leerling als iemand die niet kan zorgen dat anderen naar hem/haar luisteren

Referentie: Masten, A.S., Morison, P., Pellegrini, D.S. (1985). A revised class play method of peer assessment. *Developmental-Psychology*, 21(3), 523-533.

Schalen

- 0 = Helemaal niet van toepassing
- 1 = Zelden van toepassing
- 2 = Een beetje of soms van toepassing
- 3 = Duidelijk of vaak van toepassing
- 4 = Zeer duidelijk van toepassing

Teruggetrokken gedrag is bij de tweede meting gemeten door middel van de volgende vragen die door de leerkracht zijn beantwoord: de leerling is liever alleen dan met anderen, is teruggetrokken of heeft weinig contact met anderen, is gesloten, weigert te praten, is weinig actief of toont gebrek aan energie, zit te mokken.

Schalen

- 0 = Helemaal niet van toepassing
- 1 = Zelden van toepassing
- 2 = Een beetje of soms van toepassing
- 3 = Duidelijk of vaak van toepassing
- 4 = Zeer duidelijk of zeer vaak van toepassing
- 5 = Bijna altijd van toepassing

Bijlage 2

Geselecteerde gebeurtenissen

1. Ben jij in de afgelopen twee jaar erg ziek geworden of heb je een ongeluk gehad?
2. Is iemand van je gezin in de afgelopen twee jaar erg ziek geworden of heeft iemand van je gezin een ongeluk gehad?
3. Is een goede vriend(in) in de afgelopen twee jaar erg ziek geworden of heeft deze een ernstig ongeluk gehad?
4. Is in de afgelopen twee jaar je moeder overleden?
5. Is in de afgelopen twee jaar je vader overleden?
6. Is in de afgelopen twee jaar je broer of zus overleden?
7. Is in de afgelopen twee jaar iemand waar je veel om gaf overleden?
8. Ben je in de afgelopen twee blijven zitten?
9. Ben je in de afgelopen twee jaar van school gestuurd?
10. Is je vader of moeder zonder dat hij/zij dat wilde werkeloos geworden in de afgelopen twee jaar?
11. Ben je in de afgelopen twee jaar een goede vriend(in) kwijtgeraakt door ruzie?
12. Is in de afgelopen twee jaar je verkering uitgegaan?
13. Zijn in de afgelopen twee jaar je ouders gescheiden of uit elkaar gegaan?
14. Heeft in de afgelopen twee jaar iemand geweld tegen je gebruikt?
15. Heeft in de afgelopen twee jaar iemand je gepest?
16. Ben je in de afgelopen twee jaar verhuisd naar een andere woonplaats?
17. Ben je in de afgelopen twee jaar bij een ander gezin gaan wonen?
18. Er is in de afgelopen twee jaar een nieuw persoon in jouw gezin komen wonen?
19. Zijn er in de afgelopen twee jaar conflicten/verstoringen binnen je gezin geweest?
20. Zijn er in de afgelopen twee jaar conflicten verstoringen binnen gezin (exclusief respondent)
21. Is/zijn er in de afgelopen twee jaar een overige contacten verbroken?
22. Heb je in de afgelopen twee jaar een dreigend verlies (door overlijden) overlijden meegemaakt?

Schalen

0 = nee

1 = ja

Bijlage 3
 Beschrijvende statistieken

	N	Min.	Max.	Gem.	SE
Sekse	617	,00	1,00	,44	,49
Agressief gedrag t1	545	1,00	4,83	2,02	,90
Teruggetrokken gedrag t1	545	1,00	4,33	2,14	,73
Leuk t1	617	,00	,80	,29	,15
Niet leuk t1	617	,00	,69	,12	,13
Pesten t1	617	,00	,67	,05	,08
Gepest worden t1	617	,00	,62	,04	,07
Agressief gedrag t2	457	,00	5,00	,48	,91
Teruggetrokken gedrag t2	454	,00	5,00	,87	1,0
Populair t2	617	,00	,74	,10	,12
Leuk t2	617	,00	,69	,20	,11
Niet leuk t2	617	,00	,83	,10	,13
Pesten t2	617	,00	,39	,01	,03
Gepest worden t2	617	,00	,44	,01	,05

	Agressief gedrag t1	Terug- getrokken gedrag t1	Leuk t1	Niet leuk t1	Pesten t1	Gepest worden t1	Agressief gedrag t2	Terug- getrokken gedrag t2	Populair t2	Leuk t2	Niet leuk t2	Pesten t2	Gepest worden t2
Sekse	,212**	,036	-,016	,187**	,246**	,031	,112*	-,007	-,057	,045	,065	,208**	,140**
Agressief gedrag t1	1	,306**	-,102*	,331**	,431**	,142**	,292**	-,094	,131**	,129**	,203**	,366**	,152**
Teruggetrokken gedrag t1		1	-,354**	,319**	,046	,287**	,083	,227**	-,189**	-,116**	,307**	,084*	,214**
Leuk t1			1	-,392**	-,021	-,160**	-,099*	-,187**	,096*	,228**	-,297**	-,051	-,110**
Niet leuk t1				1	,451**	,457**	,207**	,082	,048	-,115**	,302**	,202**	,263**
Pesten t1					1	,305**	,266**	-,092	,145**	,050	,091*	,234**	,123**
Gepest worden t1						1	,093*	,055	,025	-,112**	,158**	,079	,168**
Agressief gedrag t2							1	-,026	,146**	,021	,105*	,220**	,082
Teruggetrokken gedrag t2								1	-,177**	-,324**	,287**	-,002	,056
Populair t2									1	,266**	-,044	,115**	,002
Leuk t2										1	-,366**	,071	-,120**
Niet leuk t2											1	,286**	,475**
Pesten t2												1	,335**
Gepest worden t2													1

	Agressief gedrag t1	Terug- getrokken gedrag t1	Leuk t1	Niet leuk t1	Pesten t1	Gepest worden t1	Agressief gedrag t2	Terug- getrokken gedrag t2	Populair t2	Leuk t2	Niet leuk t2	Pesten t2	Gepest worden t2
Agressief gedrag t1	1	,306**	-,034	,313**	,393**	,177**	,241**	-,133*	,239**	,200**	,141*	,342**	,132*
Teruggetrokken gedrag t1	,306**	1	-,398**	,338**	,049	,267**	,133*	,217**	-,161**	-,081	,264**	,164**	,159**
Leuk t1	-,154*	-,298**	1	-,341**	,021	-,166**	-,096	-,191**	,120*	,179**	-,246**	-,028	-,103
Niet leuk t1	,287**	,299**	-,452**	1	,433**	,463**	,166**	,078	,124*	-,052	,218**	,188**	,182**
Pesten t1	,408**	,031	-,050	,423**	1	,354**	,228**	-,091	,219**	,071	-,011	,256**	,101
Gepest worden t1	,101	,310**	-,152*	,457**	,275**	1	,057	,041	,106	-,028	,065	,069	-,055
Agressief gedrag t2	,319**	,032	-,112	,215**	,266**	,122	1	-,028	,159*	,007	,110	,299**	,139*
Teruggetrokken gedrag t2	-,036	,242**	-,184**	,093	-,099	,073	-,022	1	-,192**	-,311**	,235**	,014	,053
Populair t2	,048	-,219**	,067	-,005	,122*	-,056	,145*	-,162*	1	,337**	-,059	,235**	,024
Leuk t2	,044	-,157*	,282**	-,194**	,017	-,195**	,011	-,346**	,196**	1	-,361**	,081	-,135*
Niet leuk t2	,241**	,351**	-,350**	,367**	,146*	,244**	,092	,353**	-,020	-,378**	1	,178**	,519**
Pesten t2	,339**	,017	-,066	,161**	,160**	,079	,129	-,018	,055	,052	,355**	1	,324**
Gepest worden t2	,123	,259**	-,118	,286**	,088	,306**	,025	,066	,000	-,127*	,459**	,313**	1

Bijlage 5

Worden kinderen die pester of slachtoffer zijn 'niet leuk' gevonden of worden kinderen die 'niet leuk' gevonden worden pester of slachtoffer?

Afhankelijke variabele:	Onafhankelijke variabele	B	SE	R2	Sig.
Pesten tijdens het voortgezet onderwijs					
Model 1:				,046	
	Sekse (1=jongen)	,226	,043		,000
Model 2:				,069	
	Sekse (1=jongen)	,190	,044		,000
	Niet leuk gevonden worden t1	,172	,045		,000
Model 3:				,152	
	Sekse (1=jongen)	,130	,043		,002
	Niet leuk gevonden worden t1	,081	,057		,158
	Agressief gedag t1	,315	,048		,000
	Teruggetrokken gedrag t1	-,029	,048		,546
	Leuk gevonden worden t1	,003	,047		,955
	Pesten t1	,054	,051		,290
	Gepest worden t1	-,043	,048		,370

Afhankelijke variabele:	Onafhankelijke variabele	B	SE	R2	Sig.
Niet leuk gevonden worden tijdens het voortgezet onderwijs					
Model 1:				,005	
	Sekse (1=jongen)	,079	,042		,060
Model 2:				,008	
	Sekse (1=jongen)	,060	,043		,168
	Pesten t1	,075	,043		,080
Model 3:				,160	
	Sekse (1=jongen)	,019	,041		,637
	Pesten t1	-,057	,048		,236
	Agressief gedrag t1	,091	,046		,047
	Teruggetrokken gedrag t1	,163	,045		,000
	Leuk gevonden worden t1	-,138	,045		,002
	Niet leuk gevonden worden t1	,199	,054		,000
	Gepest worden t1	,011	,045		,808

Afhankelijke variabele:	Onafhankelijke variabele	B	SE	R2	Sig.
Gepest worden tijdens het voortgezet onderwijs					
Model 1:				,019	
	Sekse (1=jongen)	,135	,039		,001
Model 2:				,053	
	Sekse (1=jongen)	,097	,040		,015
	Niet leuk gevonden worden t1	,186	,041		,000
Model 3:				,074	
	Sekse (1=jongen)	,093	,040		,021
	Niet leuk gevonden worden t1	,158	,054		,003
	Agressief gedrag t1	,027	,045		,546
	Teruggetrokken gedrag t1	,166	,045		,000
	Leuk gevonden worden t1	,046	,045		,305
	Pesten t1	,007	,048		,887
	Gepest worden t1	-,044	,045		,330

Afhankelijke variabele:	Onafhankelijke variabele	B	SE	R2	Sig.
Niet leuk gevonden worden tijdens het voortgezet onderwijs					
Model 1:				,005	
	Sekse (1=jongen)	,079	,042		,060
Model 2:				,028	
	Sekse (1=jongen)	,076	,042		,070
	Gepest worden t1	,160	,042		,000
Model 3:				,160	
	Sekse (1=jongen)	,019	,041		,637
	Gepest worden t1	,011	,045		,808
	Agressief gedrag t1	,091	,046		,047
	Teruggetrokken gedrag t1	,163	,045		,000
	Leuk gevonden worden t1	-,138	,045		,002
	Pesten t1	-,057	,048		,236
	Niet leuk gevonden worden t1	,199	,054		,000

Bijlage 6
Beschrijvende statistieken

	N	Min.	Max.	Gem.	SE
Ben jij in de afgelopen twee jaar erg ziek geworden of heb je een ongeluk gehad?	590	0	1	,16	,36
Hoe naar was het toen je ziek werd of toen het ongeluk gebeurde?	95	1	4	2,93	,93
Is iemand van je gezin in de afgelopen twee jaar erg ziek geworden of heeft iemand van je gezin een ernstig ongeluk gehad?	590	0	1	,24	,42
Hoe naar was het toen iemand van je gezin ziek werd of een ernstig ongeluk heeft gehad?	137	1	4	3,27	,80
Is een goede vriend(in) in de afgelopen twee jaar erg ziek geworden of heeft deze een ernstig ongeluk gehad?	592	0	1	,07	,26
Hoe naar was het toen een goede vriend(in) ziek werd of een ernstig ongeluk gebeurde?	43	2	4	3,30	,77
Is in de afgelopen twee jaar je moeder overleden?	591	0	1	,01	,07
Hoe naar was het toen je moeder overleed?	3	4	4	4,00	,00
Is in de afgelopen twee jaar je vader overleden?	591	0	1	,00	,05
Hoe naar was het toen je vader overleed?	2	4	4	4,00	,00
Is in de afgelopen twee jaar je broer of zus overleden?	591	0	1	,01	,07
Hoe naar was het toen je broer of zus overleed?	3	3	4	3,33	,57
Is in de afgelopen twee jaar iemand waar je veel om gaf overleden?	591	0	1	,38	,48
Hoe naar was het toen iemand waar je veel om gaf overleed?	221	1	4	3,40	,77
Ben je in de afgelopen twee jaar blijven zitten?	591	0	1	,01	,07
Hoe naar was het toen je bent blijven zitten?	3	1	3	2,00	1,00
Ben je in de afgelopen twee jaar van school gestuurd?	592	0	1	,01	,10
Hoe naar was het toen je van school werd gestuurd?	6	1	3	2,17	,98
Is je vader of moeder ongewild werkeloos geworden in de afgelopen twee jaar?	589	0	1	,06	,24
Hoe naar was het toen je vader of moeder ongewild werkeloos werd?	36	1	4	2,56	,99
Ben je in de afgelopen twee jaar een goede vriend(in) kwijtgeraakt door ruzie?	590	0	1	,11	,31
Hoe naar was het toen je een goede vriend(in) kwijtraakte door ruzie?	65	1	4	2,98	,89
Is in de afgelopen twee jaar je verkering uitgegaan?	590	0	1	,35	,47
Hoe naar was het toen je verkering uitging?	203	1	4	1,94	,91
Zijn in de afgelopen twee jaar je ouders gescheiden of uit elkaar gegaan?	592	0	1	,04	,20
Hoe naar was het toen je ouders gingen scheiden of uit elkaar gingen?	26	2	4	3,58	,75
Heeft in de afgelopen twee jaar iemand geweld tegen je gebruikt?	592	0	1	,07	,26
Hoe naar was het toen er geweld tegen je werd gebruikt?	43	1	4	2,93	1,03
Heeft in de afgelopen twee jaar iemand je gepest?	591	0	1	,23	,42
Hoe naar was het toen je gepest werd?	137	1	4	2,56	,97
Ben je in de afgelopen twee jaar verhuisd naar een andere	591	0	1	,10	,30

woonplaats?					
Hoe naar vond je het toen je verhuisd bent naar een andere woonplaats?	62	1	4	1,69	,86
Ben je in de afgelopen twee jaar bij een ander gezin gaan wonen?	591	0	1	,00	,05
Hoe naar vond je het toen je bij een ander gezin bent gaan wonen?	2	1	2	1,5	,70
Is er in de afgelopen twee jaar een nieuwe persoon in jouw gezin komen wonen?	591	0	1	,06	,24
Hoe naar vond je het toen een nieuw persoon in jouw gezin kwam wonen?	36	1	4	1,64	1,0
Heb je in de afgelopen twee jaar conflicten met je gezinsleden gehad?	593	,00	,00	,00	,00
Hoe naar vond je deze conflicten met gezinsleden?	0				
Zijn er de afgelopen twee jaar in je gezin conflicten/verstoringen geweest (excl. resp.)	593	,00	1,00	,00	,07
Hoe naar vond je deze conflicten/verstoringen binnen je gezin?	3	3,00	4,00	3,66	,57
Zijn er in de afgelopen jaar overige verbroken contacten geweest?	593	,00	1,00	,00	,04
Hoe naar vond je deze overige verbroken contacten?	1	3,00	3,00	3,00	.
Heb je de afgelopen twee jaar een dreigend verlies (door overlijden of vertrek) meegemaakt?	593	,00	1,00	,00	,05
Hoe naar vond je dit dreigend verlies?	2	4,00	4,00	4,00	,00

Schalen

1 = niet naar

2 = een beetje naar

3 = tamelijk naar

4 = heel erg naar

Bijlage 7
 Beschrijvende statistieken

	Nare gebeurtenissen	Leuk gevonden worden t1	Niet leuk gevonden worden t1	Leuk gevonden worden t2	Niet leuk gevonden worden t2
Nare gebeurtenissen	1	-,036	,185(**)	-,021	,086(*)
Leuk gevonden worden t1		1	-,392(**)	,228(**)	-,297(**)
Niet leuk gevonden worden t1			1	-,115(**)	,302(**)
Leuk gevonden worden t2				1	-,366(**)
Niet leuk gevonden worden t2					1

Bijlage 8
Significantie van de verschillen tussen groepen

Pesters

Afhankelijke variabele	Pesters	Pesters	Vershil
Leuk gevonden worden tijdens de basisschool	Kind	Adolescent	,14
		Stabiel	,71(***)
		Onbetrokken	,20
	Adolescent	Stabiel	,57(**)
		Onbetrokken	,05
		Onbetrokken	-,51(***)
Leuk gevonden worden tijdens het voortgezet onderwijs	Kind	Adolescent	,10
		Stabiel	,07
		Onbetrokken	,10
	Adolescent	Stabiel	-,02
		Onbetrokken	-,00
		Onbetrokken	,02
Niet leuk gevonden worden tijdens de basisschool	Kind	Adolescent	,71(***)
		Stabiel	-,81(***)
		Onbetrokken	,86(***)
	Adolescent	Stabiel	-1,53(***)
		Onbetrokken	,14
		Onbetrokken	1,67(***)
Niet leuk gevonden worden tijdens de basisschool	Kind	Adolescent	-,560(***)
		Stabiel	-1,01(***)
		Onbetrokken	,08
	Adolescent	Stabiel	-,45(**)
		Onbetrokken	,64(***)
		Onbetrokken	1,10(***)
Nare gebeurtenissen	Kind	Adolescent	,08
		Stabiel	,02
		Onbetrokken	,18
	Adolescent	Stabiel	-,06
		Onbetrokken	,10
		Onbetrokken	,16

**p<.01

***:p<.001

Slachtoffers

Afhankelijke variabele	Slachtoffer	Slachtoffer	Vershil
Leuk gevonden worden tijdens de basisschool	Kind	Adolescent	,24
		Stabiel	,19
		Onbetrokken	-,15
	Adolescent	Stabiel	-,05
		Onbetrokken	-,40
		Stabiel	-,34
Leuk gevonden worden tijdens het voortgezet onderwijs	Kind	Adolescent	,35
		Stabiel	,88(***)
		Onbetrokken	-,056
	Adolescent	Stabiel	,52
		Onbetrokken	-,41
		Stabiel	-,94(***)
Niet leuk gevonden worden tijdens de basisschool	Kind	Adolescent	,18
		Stabiel	-,94(***)
		Onbetrokken	,53(***)
	Adolescent	Stabiel	-1,12(***)
		Onbetrokken	,34(*)
		Stabiel	1,47(***)
Niet leuk gevonden worden tijdens de basisschool	Kind	Adolescent	-1,05(***)
		Stabiel	-1,47(***)
		Onbetrokken	,21
	Adolescent	Stabiel	-,41
		Onbetrokken	1,27(***)
		Stabiel	1,69(***)
Nare gebeurtenissen	Kind	Adolescent	-,02
		Stabiel	,19
		Onbetrokken	,40(*)
	Adolescent	Stabiel	,22
		Onbetrokken	,43(*)
		Stabiel	,208

*p<.05

***p<.001

Samenvatting

Pesten is een in alle landen en culturen bekend verschijnsel. Er is redelijk veel bekend over de gevolgen van pesten (Espelage & Swearer, 2003). Pesters blijken vaker in aanraking te komen met criminaliteit en verslavingen. Kinderen die gepest worden krijgen vaak te maken krijgen met allerlei psychische problemen en een hoger gebruik van de gezondheidszorg (Juvonen & Graham, 2001; Pelligrini, 2002; Sourander et al., 2000). Dit maakt onderzoek en vergroting van kennis over pesten belangrijk. Meer kennis over pesten kan zorgen voor betere interventies om het pesten tegen te gaan en te voorkomen. Gezien deze gevolgen wordt er veel aandacht besteed aan het voorkomen van en omgaan met pesten (Fekkes, 2005; Olweus, 2003; Smith, Schneider, Smith & Ananiadou, 2004).

Mede gezien de gevolgen van pesten en gepest worden is het van belang om te onderzoeken in hoeverre pesten en gepest worden stabiel is. Dit onderzoek richt zich dan ook op de stabiliteit van pesten en gepest worden. Er is onderzoek gedaan op het gebied van de volgende drie onderzoeksvragen:

- ◆ In hoeverre is er sprake van stabiliteit van bepaalde rollen bij pestgedrag?
- ◆ Wat zijn de oorzaken voor pesten of gepest worden op de twee verschillende tijdstippen?
- ◆ Onder welke omstandigheden of gebeurtenissen veranderen kinderen van rol in het pesten?

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens uit het TRAILS onderzoek. TRAILS staat voor 'TRacking Adolescents' Individual Lives Survey'. TRAILS is een grootschalig longitudinaal bevolkingsonderzoek onder ongeveer 2200 jongeren in Noord-Nederland, dat is gestart in 2000. De algemene doelstelling van TRAILS is om de ontwikkeling van de geestelijke gezondheid en de sociale ontwikkeling tot in de volwassenheid te beschrijven en verklaren. De kinderen worden voor dit onderzoek tweejaarlijks gevolgd van hun 10de tot 25ste levensjaar. Bij de twee metingen waar gebruik van gemaakt is waren de kinderen respectievelijk 10 tot 12 en 13 tot 14 jaar oud. De eerste meting heeft plaatsgevonden in de bovenbouw van de basisschool en de tweede meting in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van een bestand van 617 kinderen over wie informatie beschikbaar was van de kinderen zelf, de klasgenoten, de ouders en de leerkrachten.

Stabiliteit van de rollen

Er zijn redelijke verschuivingen gebleken in de betrokkenheid van kinderen in het pesten. Het pesten en gepest worden bleek niet stabiel te zijn. Bijna de helft van de kinderen wisselt van betrokkenheid tussen beide metingen. Mogelijk komt dit door de overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Kinderen zijn tussen de eerste en de tweede meting veranderd van school, klasgenoten en leerkrachten. Een aantal pesters en slachtoffers begonnen aan een nieuwe start en lieten het pesten en gepest worden achter zich. Een andere groep is juist begonnen met pesten of werd voor het eerst gepest. Kinderen gebruiken het pesten om een plek in een nieuwe groep, zoals een nieuwe klas of school, te vinden.

Oorzaken voor pesten en gepest worden

Het is gebleken dat kinderen die geen agressief gedrag vertonen, 'niet leuk' gevonden worden en zelf pesten een groter risico lopen om te worden gepest. Voor het geslacht van het kind en het vertonen van teruggetrokken gedrag zijn tegenstrijdige uitkomsten gebleken. Tijdens de eerste meting worden de kinderen die teruggetrokken zijn meer gepest. Tijdens de tweede meting worden juist de kinderen die niet teruggetrokken zijn meer gepest. De invloed van 'niet leuk' gevonden worden is sterk, kinderen die tijdens de eerste meting, in de basisschool, 'niet leuk' gevonden worden, worden ook meer gepest tijdens de tweede meting in het voortgezet onderwijs. Jongens, kinderen die agressief gedrag vertonen, niet teruggetrokken zijn, 'leuk', 'niet leuk' gevonden worden en populair zijn, lopen meer risico om te gaan pesten. Ook lopen kinderen die gepest worden een groter risico om te gaan pesten. Dit levert bewijs voor de combinatie rol van pester / slachtoffer. De invloed van het vertonen van agressief gedrag op pesten bleek sterk te zijn: kinderen die agressief gedrag vertonen tijdens de eerste meting lopen niet alleen tijdens de eerste meting maar ook tijdens de tweede meting een groter risico om te gaan pesten. Tot slot is bij het behandelen van deze onderzoeksvraag gekeken naar de invloed van het innemen van een bepaalde rol tijdens de basisschool op het innemen van een rol tijdens het voortgezet onderwijs. Er is geen verband gevonden tussen gepest worden op beide momenten. Ook voor pesten is er geen verband gevonden tussen de basisschool en het voortgezet onderwijs. Deze uitkomsten wijzen wederom niet op stabiliteit van pesten en gepest worden. Wel is gebleken dat pesten tijdens beide metingen wordt voorspeld door gepest worden. Ook gepest worden wordt tijdens beide metingen voorspeld door pesten. Dit wijst op het bestaan van de groep pesters / slachtoffers.

Veranderingen in pesten

Het is gebleken dat slachtoffers die een 'nare' gebeurtenis meemaken van rol veranderen. Voor pesters kon dit niet worden aangetoond. De slachtoffers veranderen door het ervaren van een nare gebeurtenis van slachtoffer naar onbetrokkene (de kind slachtoffers). Een andere groep verandert van onbetrokkene naar slachtoffer (de adolescent slachtoffers).

Ten tweede blijkt dat de onbetrokkenen in vergelijking met de slachtoffers het meest worden genomineerd voor 'leuk' gevonden worden. De stabiele en de adolescent slachtoffers worden het minst 'leuk' gevonden. Bij het vergelijken van de pesters met de onbetrokkenen zijn de volgende uitkomsten gebleken. De kind pesters worden 'leuker' gevonden dan de andere groepen pesters en de onbetrokkenen. Ook tijdens het voortgezet onderwijs wanneer ze niet pesten. De stabiele pesters worden het minst leuk gevonden.

Tot slot is gebleken dat de onbetrokkenen minder 'niet leuk' gevonden worden dan de pesters en de slachtoffers. De stabiele groepen, pesters en slachtoffers, worden het meest 'niet leuk' gevonden.

De stabiele pesters en slachtoffers scoren vrij extreem. Ze worden weinig genomineerd als 'leuk' en worden vaak genomineerd als 'niet leuk'. Een mogelijke verklaring is dat deze kinderen opvallen in de klas en hierdoor vaker worden genomineerd als 'niet leuk'.

Kenmerken van het onderzoek

Het huidige onderzoek onderscheidt zich ten eerste door het longitudinale karakter. Er zijn gegevens beschikbaar van twee metingen waardoor de stabiliteit beoordeeld kan worden. Tevens is het waardevol dat er gebruik is gemaakt van meerdere informanten. Er zijn gegevens verzameld van de kinderen zelf, klasgenoten en leerkrachten. Door het gebruik van deze informanten is er veel informatie beschikbaar over de kinderen en is de ontwikkeling en het gedrag van de kinderen van meerdere kanten te beoordelen. De gegevens zijn betrouwbaarder wanneer bepaalde informanten elkaar onderschrijven. Er is gebruik gemaakt van een groot databestand van 617 kinderen. Nieuw is dat dit onderzoek zich heeft gericht niet enkel op de omvang en de toe- of afname van pesten, maar dat er ook gekeken is naar de stabiliteit van de rollen en de oorzaken voor een eventuele verandering in het pesten en gepest worden. Er is gekeken of individuele kinderen blijven pesten of gepest worden en of de onbetrokkenen ook onbetrokkenen bij het pesten blijven. Tot slot is onderzoek naar de oorzaken van een verandering in een rol niet eerder verricht. De resultaten van deze onderzoeksvraag voegen belangrijke informatie toe.